

- opracowanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy 2000
- uczestnictwo mieszkańców, liderów i Rad Sołeckich w pracach nad założeniami do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego 2000
- zabudowa dostosowana do krajobrazu i uwarunkowań historyczno - kulturowych 2000 – 2010
- egzekwowanie prawa w stosunku do samowoli budowlanych 2000-2010

3. Aktywni radni i mieszkańcy znający zasady funkcjonowania gminy

- szkolenie radnych i miejscowych liderów 2000-2010
- odpowiednia komunikacja gminy z mieszkańcami 2000-2010
- powołanie Młodzieżowej Rady Gminy 2001
- wspieranie organizacji imprez lokalnych 2000-2010
- wspieranie inicjatyw lokalnych 2000-2010

4. Pracownicy gminy dobrymi specjalistami

- specjalistyczne szkolenia i kursy dla pracowników przyjmowanie do pracy w Urzędzie Gminy pracowników dobrze wykwalifikowanych
- okresowe oceny pracowników
- premie i nagrody dla pracowników

5. Dobra współpraca Rad Sołeckich z Radą Gminy

- wspólne spotkania dyskusyjne - szkoleniowe radnych z Radami Sołeckimi 2000-2010
- włączenie członków Rad Sołeckich i sołtysów do pracy w komisjach rady Gminy 2000-2010
- konkursy dla sołtysów i Rad Sołeckich 2000-2010

własne środki Rad Sołeckich w budżecie gminy 2000-2010

4.8. Harmonogram działań strategicznych.

4.8.1. Przegląd planu strategicznego – MATRYCA

Tytuł działania	Czas trwania działania						Odpowiedzialność	Wysokość budżetu (w tys. zł)	Źródło budżetu
	00	01	02	03	04	05			
Opracowanie i uchwalenie gpzp ¹⁾ dla wszystkich wsi i jednostek w tym: Unisław Grzybno Kokocko		I	I	I		I	Zarząd Gminy Zarząd Gminy Zarząd Gminy	80 tys. zł 50 tys. zł 50 tys. zł	Budżet gminy
Rozwój szkolnictwa ogólnokształcącego – budowa bud. gimnazjum.	I	I					Zarząd Gminy	2100 tys. zł	Budżet Gminy, Starostwa
Komputeryzacja szkół	I	I	I	I	I	I	Starostwo, Zarząd gminy, dyrektorzy szkół	258 tys. zł	Budżet Państwa, Budżet Starostwa, środki pomocowe zagraniczne i krajowe, środki własne
System stypendiów dla zdolnych uczniów	I	I	I	I	I	I	Starosta, Wójt	12/rok	Budżet Starostwa, AWRSP Fundacje, inne
Kształcenie w systemie pozaszkolnym	I	I	I	I	I	I	Starosta, Wójt, Ziemski Urząd Pracy	30/rok	Krajowy Urząd Pracy, AriMR, agendy pozarządowe
Realizacja dróg uzupełniających główny układ komunikacyjny gminy z uwzględnieniem powiązań komunikacyjnych zewnętrznych oraz drogi odbarczającej (2005 – 2015)						I	Wojewoda	4200 tys. zł	Budżet woj.
Opracowanie i realizacja strategii promocji gminy.		I					Zarząd Gminy	5 tys. zł	Budżet gminy
Opracowanie "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy".	I						Zarząd Gminy	64 tys. zł	Budżet gminy
Wykorzystywanie możliwości zewnętrznego finansowego wspomagania przedsięwzięć inwestycyjnych: -kanalizacji -gazyfikacji		I	I	I	I	I		3500 tys. zł 5800 tys. zł	

Modernizacja szkolnej bazy sportowej.	I	I	I				Zarząd Gminy	1600	Budżet gminy
Racjonalne zagospodarowanie ciągów ekologicznych.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	75 tys. zł	Budżet gminy środki OŚ.
Restrukturyzacja sieci szkół podstawowych w gminie.		I					Zarząd Gminy	300 tys. zł	Budżet gminy
Opracowanie programu i sukcesywna realizacja gospodarki wodno-ściekowej: -opracowanie programu odprowadzenia wód opadowych, -retencjonowanie wód powierzchni.	I	I	I	I	I		Zarząd Gminy Zarząd Gminy	10 tys. zł 800 tys. zł	Budżet gminy Budżet gminy, środki pomocowe
Ochrona unikatowych obiektów przyrodniczych. Zachowanie osi, kierunków widokowych na tereny i obiekty istotne w krajobrazie gminy (tzw. punkty widokowe na „Basen Unisławski”) program ochrony		I					Zarząd Gminy	10 tys. zł	PKDDW Środki Ochrony Ś.
Wspieranie rozwoju małego biznesu, w tym firm rodzinnych.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	2000 tys. zł	Środki pomocowe
Opracowanie zasad organizacyjno-prawno- finansowych w celu umożliwienia szerszego wykorzystania obiektów gminnych na cele społeczne, kulturalne i sportowe (w szczególności szkół): -program	I	I					Zarząd Gminy	8 tys. zł	Budżet gminy
Opracowanie oraz realizacja gminnego programu ochrony środowiska, zalesień oraz ochrony skarp cieków w porozumieniu z NFOŚ. Program – Biznes plan Realizacja planu		I					Zarząd Gminy	15 tys. zł 25 tys. zł 160 tys. zł	Budżet Powiatu, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Powiatowy F.O.Ś. i Gospodarki Wodnej Budżet Gminy
Zwiększenie dostępności zajęć wychowawczych oraz zajęć wspomagających proces kształcenia (reedukacyjnych i wyrównawczych), szczególnie dla młodzieży i dzieci ze środowisk niewydolnych wychowawczo: -program działań, -realizacja programu	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy Zarząd Gminy	2 tys. zł 30 tys. zł	Budżet gminy i środki Kuratorium
Opracowanie programu rozwoju usług z zakresu podstawowej opieki społecznej wraz z rozbudowanym systemem usług medycznych i terapeutycznych dla osób potrzebujących oraz wspieranie i pomoc organizacjom pozarządowym i mieszkańcom. Program Realizacja programu	I	I					Zarząd Gminy Zarząd Gminy	4 tys. zł 58 tys. zł	Budżet gminy Środki pomocowe
Wykreowanie Centrum Gminy z Urzędem (realizacja programu poprawy estetyki ośrodka gminnego). Wykup terenu wg m.p.z.p. (patrz pkt. lp. 1)						I	Zarząd Gminy	60 tys. zł	Budżet gminy
Budowa obiektów sportowych ogólnogminnych.	I	I	I	I			Zarząd Gminy	5700 tys. zł	Budżet gminy i UKFiS (50%)
Dażenie do pełnego zaspokojenia potrzeb w zakresie systemu transmisji teleinformatycznej: -program, Realizacja programu	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	12 tys. zł 200 tys. zł	Budżet gminy Starostwo Powiatowe

Wykorzystanie środków masowego przekazu i internetu do promocji gminy.	I	I					Zarząd Gminy	8 tys. zł	budżet gminy
Likwidacja barier architektonicznych i urbanistycznych dla osób niepełnosprawnych (chodniki krawężniki).					I	I	Zarząd Gminy	200 tys. zł	Współudział funduszu budżet gminy
Utworzenie Centrum Informacji, Doradztwa i Promocji Gospodarczej (w ramach inkubatora). System szybkiej informacji		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy Izba Gospodarcza	60 tys. zł 60 tys. zł	Budżet gminy, środki pomocowe
Rekonstrukcja, konserwacja starodrzewu parków podworskich. -Program, -realizacja		I		I	I	I	Zarząd Gminy	36 tys. zł 300 tys. zł	Budżet gminy i Fundusze OŚ i środki pomocowe
Założenie parków, konserwacja istniejących, rozwój zieleni istniejącej w gminie. Program	I	I					Zarząd Gminy	36 tys. zł	Budżet gminy i Środki OŚ.
Opracowanie systemu grantów dla organizacji pozarządowych działających w gminie.		I					Zarząd Gminy	60 tys. zł	Budżet gminy
Poprawa stanu zieleni zaniedbanej na nieruchomościach indywidualnych.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	50 tys. zł	Budżet gminy
Modernizacja istniejących dróg. Dojazdy do gruntów				I	I	I	Zarząd Gminy	800 tys. zł. 800 tys. zł	Budżet gminy, FOGR, środki pomocowe
Poprawa standardów obsługi w zakresie: -usług zdrowia (w tym profilakt.), -łączności, -sportu.	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	100 tys. zł 60 tys. zł 80 tys. zł	Budżet gminy i środki pomocowe
Tworzenie powiązań terenów zielonych w system lokalnych ciągów ekologicznych. -Program, -realizacja programu			I	I	I	I	Zarząd Gminy	23 tys. zł 300 tys. zł	Budżet gminy, Środki O.Ś. i środki pomocowe
Udział w konferencjach, targach, imprezach promocyjnych.	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy Izba Gospodarcza	120 tys. zł	Budżet gminy
Działania na rzecz realizacji terenów zielonych, rekreacji i sportu w bezpośrednim otoczeniu budynków i w zasięgu dościa pieszego. Plac zabaw dla dzieci	I	I			I	I	Zarząd Gminy	45 tys. zł 45 tys. zł	Budżet gminy, UKFiS i środki pomocowe
Prowadzenie na terenie gminy sukcesywnych kontroli stanu zagrożenia pożarowego obiektów.	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	8 tys. zł	Budżet gminy
Promocja i działania na rzecz wdrażania czynników grzewczych proekologicznych. Program, realizacja programu w Unisławiu	I		I	I	I	I	Zarząd Gminy	10 tys. zł 68 tys. zł	Budżet gminy, ŚFOŚ, środki pomocowe
Tworzenie warunków dla realizacji nowych zasobów mieszkaniowych.						I	Zarząd Gminy	-	-
Uporządkowanie w porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim i Powiatowym spraw zalesień: - realizacja granicy rolno - leśnej w gminie. harmonogram: -realizacja programu.	I	I		I	I	I	Zarząd Gminy Wojewoda, Starosta Powiatu	11 tys. zł ^{*)} 200 tys. zł	Dotacja Wojewody Środki FOS, środki pomocowe
Dbalosc o rozwiązania przestrzenne o wysokich walorach architektonicznych i urbanistycznych.						I	Zarząd Gminy	50 tys. zł	Budżet gminy

Zapewnienie realizacji zadań wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz stanowiska Rady Gminy dotyczących rozwiązywania problemów alkoholowych.	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	250 tys. zł	Budżet gminy
Współpraca z organizacjami przedsiębiorców (organizacje pozarządowe, spółki itp.).	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	6 tys. zł	Budżet gminy
Działanie na rzecz poprawy jakości wody pitnej, dokończenie budowy sieci wodociągowej 20 km Wymiana rur azbestowych, Odwiert studni awaryjnej w Unisławiu						I	Zarząd Gminy	500 tys. zł 392 tys. zł 200 tys. zł	Wojewoda, środki pomocowe Budżet gminy
Starania na rzecz poszerzenia usług biblioteki dla mieszkańców.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	20 tys. zł	Budżet gminy
Zwrot, zamiana, sprzedaż budynków komunalnych, których nie opłaca się eksploatować.		I	I				Zarząd Gminy	12 tys. zł	Budżet gminy
Nawiązanie współpracy z gminami (miastami) partnerskimi.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	14 tys. zł	Budżet gminy, środki unijne
Wdrożenie Gminnego Systemu Informacji		I					Zarząd gminy	25 tys. zł	Budżet gminy i środki pomocowe
Modernizacja istniejącej komunalnej substancji mieszkaniowej	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	240 tys. zł	Budżet gminy
Organizacja „Dni Unisławia”, „Dni Promocji Kultury”, „Targów Kulturalnych” itp.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	40 tys. zł	Budżet gminy
Współpraca gminy ze szkołami wyższymi.		I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	16 tys. zł	Budżet gminy
Wspieranie twórców kultury i placówek pracy twórczej.	I	I	I	I	I	I	Zarząd Gminy	30 tys. zł	Budżet gminy
Tworzenie warunków dla funkcjonowania i rozwoju stowarzyszeń lub fundacji, działających na rzecz gminy i ośrodka gminnego. Program, realizacja programu	I		I	I	I	I	Zarząd Gminy	8 tys. zł 25 tys. zł	Budżet gminy

Działania realizacyjne strategii rozwoju gminy dla wielofunkcyjnego rozwoju poprzez agrobiznes, rolnictwo ekologiczne oraz turystykę i rekreację, w tym agroturystykę

Zaangażowania kapitału zewnętrznego (krajowego i zagranicznego) w rozwój agrobiznesu: -program, -realizacja programu	I						Zarząd Gminy, Wojewoda	- -	Kapitał zagraniczny, środki pomocowe
Rozwoju edukacji ekologicznej i ekonomicznej na wsi dla wspierania przedsiębiorczości: -biznes plan - plan -realizacja planu	I						Zarząd Gminy, Wojewoda, Starosta Powiatu	40 tys. zł 200 tys. zł	Budżet gminy, Fundusze O.S., środki pomocowe.
Kampania promocyjna dla stworzenia pozytywnego obrazu gminy: -program, -realizacja					I	I	Zarząd Gminy	5 tys. zł 50 tys. zł	Budżet gminy
Wspieranie rozwoju firm rolno-									

przetwórczych, w tym rozwoju przetwórstwa żywności ekologicznej, program: realizacja programu:		I					Zarząd Gminy, Wojewoda.	10 tys. zł 80 tys. zł.	Budżet gminy, Kapitał krajowy, Środki Wojewody
Stworzenia prawnych preferencji dla rozwoju wsi oraz realizowania długofalowej i niezmienniej polityki rolnej;		I					Wojewoda	11 tys. zł	Dotacja Wojewody
Wspieranie powoływania i tworzenia grup producenckich	I						Wg ustawy	2 tys. zł	Urząd Gminy
Inspirowania prac urzędnioworolnych, mających na celu zwiększenie możliwości produkcyjnych gruntów rolnych, pomoc finansowa z funduszy celowych w realizacji tych zabiegów (melioracje rolne, odkwaszanie gleb, odkamienianie, rekultywacje, scalenia i wymiany, zabiegi przeciwerozyjne itp.): -program, -realizacja programu	I						Zarząd Gminy, Starosta, Wojewoda	80 tys. zł 1200 tys. zł	Środki Wojewody (fundusze celowe), Kapitał Krajowy, Budżet Powiatu, Budżet Gminy.
Tworzenia warunków do podejmowania przez ludność miejscową i z zewnątrz działalności rzemieślniczej i usługowej w zakresie usług dla rolnictwa oraz szeroko rozumianych usług dla ludności: szkolenie w zakresie prowadzenia zakładów usługowych							Zarząd Gminy, Starosta	20 osób rocznie x 2,5 = 50 tys. zł	Urząd Gminy, Starostwo, Ziemski Urząd Pracy
Umożliwienia podejmowania działalności przemysłowej opartej na surowcach miejscowych (przetwórstwo surowców rolniczych, przemysł materiałów budowlanych itp.): przygotowanie terenów pod inwestycje	I						Starostwo, Urząd Gminy	100 tys. zł	
Intensywnej działalności propagatorskiej w zakresie działań, które mogą być podjęte przez ludność dla poprawy warunków życia na wsi: Biura rachunkowo konsultingowe							Starostwo, Zarząd Gminy, inwestorzy prywatni	30 tys. zł/rok 30x10 =300 tys. zł	Inwestorzy prywatni, środki pomocowe
Prowadzenia w jednostkach oświatowych różnego rodzaju (taniach) szkoleń i kursów w celu poszerzenia wiedzy ogólnej i specjalistycznej mieszkańców wsi: kształcenie w systemie pozaszkolnym							Wójt, Starosta	30tys.zł/rok	Starosta, Zarząd Gminy, Agencja restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Propagowania wzorcowych gmin z kraju i z zagranicy, które prowadzą szeroką działalność na rzecz rozwoju swojego terenu:							Zarząd Gminy, Starostwo Powiatowe, Wojewoda	15 tys. zł/rok, 15x9=135 tys. zł	Starosta, Zarząd Gminy, Wojewoda

4.8.2. Ogólny koszt realizacji strategii w latach 2000 - 2010.

Cele/działania	Koszty realizacji celów/działań w tys. zł		
	2000 - 2005	2006 - 2010	2000 - 2010
Opracowanie i uchwalenie gpzp ¹ dla wszystkich wsi i jednostek w tym:			

Unisław	80		80
Kokocko	50		50
Grzybno	50		50
Rozwój szkolnictwa ogólnokształcącego – budowa bud.	2105		2105
Realizacja dróg uzupełniających główny układ komunikacyjny gminy z uwzględnieniem powiązań komunikacyjnych zewnętrznych oraz drogi odbarczającej (2005 – 2015)		4500	4500
Opracowanie i realizacja strategii promocji gminy.	5		5
Opracowanie "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy".	64		64
Wykorzystanie możliwości zewnętrznego finansowego wspomagania przedsięwzięć inwestycyjnych: - kanalizacji, - gazyfikacji	3500	5800	3500 5800
Racjonalne zagospodarowanie ciągów ekologicznych.	360		360
Modernizacja szkolnej bazy sportowe.	1260	400	1660
Restrukturyzacja sieci szkół podstawowych w gminie.	300		300
Opracowanie programu i sukcesywna realizacja gospodarki wodno-ściekowej: -aktualizacja programu rozbudowy kanalizacji burz. -budowa kanalizacji wód opadowych, -retencjonowanie wód powierzchniowych - program	10 - -	800 40	10 800 40
Ochrona unikatowych obiektów przyrodniczych			
Wymiana wodociagowych rur (skorodowanych i o małej drożności)	250		250
Modernizacja stacji uzdatniania wody	100		100
Powołanie grup producenckich	300		300
Ochrona unikatowych obiektów przyrodniczych. Zachowanie osi, kierunków widokowych na tereny i obiekty istotne w krajobrazie gminy (tzw. punkty widokowe) program ochrony:	10		10
Wspieranie rozwoju małego biznesu, w tym firm rodzinnych.	1300	700	2000
Opracowanie zasad organizacyjno- prawno- finansowych w celu umożliwienia szerszego wykorzystania obiektów gminnych na cele społeczne, kulturalne i sportowe (w szczególności szkół): -program – biznes plan	8		8
Opracowanie oraz realizacja programu zalesień oraz ochrony skarp cieków w porozumieniu z NFOŚ i PKDDW Program – Biznes plan Realizacja planu	9 300		9 300
Zwiększenie dostępności zajęć wychowawczych oraz zajęć wspomagających proces kształcenia (reedukacyjnych i wyrównawczych), szczególnie dla młodzieży i dzieci ze środowisk niewydolnych wychowawczo: -program działań, -realizacja programu	12 80		12 80
Opracowanie programu rozwoju usług z zakresu podstawowej opieki społecznej wraz z rozbudowanym systemem usług medycznych i terapeutycznych dla osób potrzebujących oraz wspieranie i pomoc organizacjom pozarządowym i mieszkańcom. Program Realizacja programu	4 58		4 58
Wykreowanie Centrum Gminy z Urzędem (realizacja programu poprawy estetyki ośrodka gminnego). Wykup terenu wg m.p.z.p.	60		60
Budowa obiektów sportowych ogólnie gminnych: a) biznes plan b) realizacja planu	80 5620		80 5620
Dążenie do pełnego zaspokojenia potrzeb w zakresie systemu transmisji teleinformatycznej: -program. Realizacja programu	12 1100	900	12 2000

Wykorzystanie środków masowego przekazu i internetu do promocji gminy. -program:	8		8
-realizacja programu:	80		80
Likwidacja barier architektonicznych i urbanistycznych dla osób niepełnosprawnych (chodniki krawężniki).	200		200
Utworzenie Centrum Informacji. Doradztwa i Promocji Gospodarczej (w ramach inkubatora).	60		60
System szybkiej informacji	60		60
Rekonstrukcja, konserwacja starodrzewu parków podworskich.			
-Program,	36		36
-realizacja	400	400	800
Założenie parków, konserwacja istniejących, rozwój zieleni istniejącej w gminie. Program	36		36
Opracowanie systemu grantów dla organizacji pozarządowych działających w gminie.	60		60
Poprawa stanu zieleni zaniedbanej na nieruchomościach indywidualnych.	50		50
Modernizacja istniejących dróg.			
Dojazdy do gruntów	1700	900	2600
Poprawa standardów obsługi w zakresie:			
-usług zdrowia (w tym profilaktyki).	100		100
-łączności,	60		60
-sportu.	80		80
Tworzenie powiązań terenów zielonych w system lokalnych ciągów ekologicznych:			
-program,	23		23
-realizacja programu	200	100	300
Udział w konferencjach, targach, imprezach promocyjnych.	120		120
Działania na rzecz realizacji terenów zielonych, rekreacji i sportu w bezpośrednim otoczeniu budynków i w zasięgu dojścia pieszego.	45		45
Plac zabaw dla dzieci	45		45
Prowadzenie na terenie gminy sukcesywnych kontroli stanu zagrożenia pożarowego obiektów.	8		8
Promocja i działania na rzecz wdrażania czynników grzewczych proekologicznych.			
Program,	18		18
realizacja programu	60		60
Tworzenie warunków dla realizacji nowych zasobów mieszkaniowych (proj. i wykup terenów).	32		32
	60		60
Uporządkowanie w porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim i Powiatowym spraw zalesień: -wg istniejącego planu - opracowanej granicy rolno – leśnej w gminie,			
-realizacja programu	?		?
Dbalność o rozwiązania przestrzenne o wysokich walorach architektonicznych i urbanistycznych.	50		50
Zapewnienie realizacji zadań wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz stanowiska Rady Gminy dotyczących rozwiązywania problemów alkoholowych.	250		250
Współpraca z organizacjami przedsiębiorców (organizacje pozarządowe, spółki itp.).	6		6
Działanie na rzecz poprawy jakości wody pitnej.			
Wymiana rur azbestowych.	392		400
Budowa nowej sieci wodociągowej (ca 20 km)	500		500
Odwiert – studni w Unisławiu – ujęcie awaryjne	200		200
Starania na rzecz poszerzenia usług biblioteki dla mieszkańców.	20		20
Zwrot, zamiana, sprzedaż budynków komunalnych, których nie oplaca się eksploatować. Biznes plan	12		12
Nawiązanie współpracy z gminami (miastami) partnerskimi.	14		14
Wdrożenie Gminnego Systemu Informacji	25		25
Modernizacja istniejącej komunalnej substancji mieszkaniowej	240		240

Przedsiębiorstwo Usług i Inicjatyw Gospodarczych „SZKUTA” S.A. w Toruniu

Organizacja „Dni Unisławia”, „Dni Promocji Kultury”, „Targów Kulturalnych” itp.	40		40
Współpraca gminy ze szkołami wyższymi.	16		16
Wspieranie twórców kultury i placówek pracy twórczej.	30		30
Tworzenie warunków dla funkcjonowania i rozwoju stowarzyszeń lub fundacji, działających na rzecz gminy i ośrodka gminnego: program – biznes plan	8		8
realizacja programu:	25		25
Razem	22 456	14 540	37 004

Działania realizacyjne strategii rozwoju gminy dla wielofunkcyjnego rozwoju poprzez agrobiznes, rolnictwo ekologiczne oraz turystykę i rekreację, w tym agroturystykę

Zaangażowania kapitału zewnętrznego (krajowego i zagranicznego) w rozwój agrobiznesu: -program – biznes plan	60		60
-realizacja programu	230		230
Rozwoju edukacji ekologicznej i ekonomicznej na wsi dla wspierania przedsiębiorczości: -biznes plan - plan	40		40
-realizacja planu	200		200
Kampania promocyjna dla stworzenia pozytywnego obrazu gminy: -program,	20		20
-realizacja	200		200
Wspieranie rozwoju firm rolno-przetwórczych, w tym rozwoju przetwórstwa żywności ekologicznej (w tym produkcja i przetwórstwo mleka, mięsa i owoców);	300		300
Stworzenia prawnych preferencji dla rozwoju wsi oraz realizowania długofalowej i niezmiennej polityki rolnej;	11		11
Wspieranie powoływania i tworzenia grup producenckich	20		20
Inspirowania prac urzędniowo-rolnych, mających na celu zwiększenie możliwości produkcyjnych gruntów rolnych, pomoc finansowa z funduszy celowych w realizacji tych zabiegów (melioracje rolne, odkwaszanie gleb, odkamienianie, rekultywacje, scalenia i wymiany, zabiegi przeciw erozyjne itp.): -program – biznes plan,	35		35
-realizacja programu – biznes planu (2001 – 2015)	1200		1200
Tworzenia warunków do podejmowania przez ludność miejscową i z zewnątrz działalności rzemieślniczej i usługowej w zakresie usług dla rolnictwa oraz szeroko rozumianych usług dla ludności; szkolenie w zakresie prowadzenia zakładów usługowych	250		250
Umożliwienia podejmowania działalności przemysłowej opartej na surowcach miejscowych (przetwórstwo surowców rolniczych, przemysł materiałów budowlanych itp.); przygotowanie terenów pod inwestycje.	100		100
Intensywnej działalności propagatorskiej w zakresie działań, które mogą być podjęte przez ludność dla poprawy warunków życia na wsi; program i realizacja.	150		150
Prowadzenia w jednostkach oświatowych różnego rodzaju (tanich) szkoleń i kursów w celu poszerzenia wiedzy ogólnej i specjalistycznej mieszkańców wsi;	150		150
Propagowania wzorcowych gmin z kraju i z zagranicy, które prowadzą szeroką działalność na rzecz rozwoju swojego terenu;	80		80
Razem	3 046	-	3 046
Ogólny koszt realizacji strategii w latach 2000 - 2010			40 050¹⁾
Alternatywa (minimum): 22 456 tys. zł			37 004

1)Udział budżetu gminy –50 %

4.8.3. Analiza SWOT

Gmina: Unisław

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Położenie gminy w wielko przestrzennym systemie obszarów chronionych województwa kujawsko – pomorskiego. ➤ Duże zasoby pracy i to w grupie wiekowej do 40 lat; ➤ Działalność Zarządu Gminy na rzecz grup producenckich; ➤ Duże zainteresowanie rolników rolnictwem ekologicznym; ➤ Około 60% gospodarstw o wielkości ponad 11,5 ha; ➤ Nie występuje degradacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej; ➤ Bliskość Torunia, Grudziądz, Chełmży, Chełmna Bydgoszczy. ➤ Układ komunikacyjny; ➤ Położenie geograficzne; ➤ Warunki przyrodniczo – krajobrazowe; ➤ Zasoby dziedzictwa kulturowego; ➤ Duże zasoby wody pitnej podziemnej; ➤ Bardzo dobre warunki do rozwoju rolnictwa; ➤ Duży potencjał edukacyjny; ➤ Zasoby ludzkie; ➤ Zasoby wysokiej jakości gleb z dużą potencjalną produktywnością 76,9 pkt. w skali 100 pkt. (wg IUNG); ➤ Dobry stan sieci telefonicznych i wskaźnik telefonizacji; ➤ Dobry stan techniczny urządzeń oraz jakość kadr OSP ➤ Uzbrojenie w sieć gazową wysokiego ciśnienia; ➤ Zasoby ludzkie przygotowane do działania i organizowania przemysłu przetwórstwa rolno – spożywczego; ➤ Gęsta sieć osadnicza –dobrze rozwinięte jednostki; ➤ Istniejące zasoby mieszkaniowe – podstawa rozwoju. ➤ Wzrost powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zły system finansowania gminy; ➤ Brak gospodarstw ekologicznych (atestowanych); ➤ Brak zainteresowania przetwórstwem i innymi działaniami ➤ Kojarzenie rolnictwa ekologicznego z metodami prymitywnymi produkcji rolnej; ➤ towarzyszącymi rolnictwu ekologicznemu; ➤ Słaby system informacji we wsiach i gminie oraz małe zainteresowanie rolników informacją; ➤ Niski standard dróg; ➤ Niewystarczające środki na inwestycje; ➤ Niedofinansowanie służby zdrowia; ➤ Niski poziom edukacji mieszkańców gminy; ➤ Niedostosowanie systemu kształcenia do potrzeb rynku pracy; ➤ Niski poziom przygotowania do korzystania z internetu; ➤ Niedostateczny poziom infrastruktury technicznej dla potrzeb inwestorów; ➤ Lichy stan techniczny sieci NN i urządzeń elektroenergetycznych.. ➤ Niski udział lasów i wód w większości obrębów geodezyjnych; ➤ Niewystarczająca infrastruktura turystyczna; ➤ Mała liczba organizacji pozarządowych; ➤ Mała liczba podmiotów gospodarczych silnych ekonomicznie; ➤ Słabo rozwinięte przetwórstwo; ➤ Wysoki poziom bezrobocia; ➤ Zubożenie mieszkańców gminy; ➤ Niska świadomość ekologiczna społeczeństwa gminy.
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Położenie w pobliżu miast Chełmży, Chełmna, Torunia, Grudziądz, Bydgoszczy; ➤ Przychylność władz samorządowych dla potencjalnych inwestorów.; ➤ Wzrost popytu na żywnościowe produkty ekologiczne, agroturystykę i rekreację; ➤ Preferowanie priorytetu ochrony środowiska w działalności gospodarczej; ➤ Położony stycznie do gmin z dużymi zakładami pracy; ➤ Postęp w procesie legislacji; ➤ Wzrost finansowania z funduszy restrukturyzacji państw UE; programów przebudowy wsi; ➤ Zainwestowanie kapitału zagranicznego w rozwój przetwórstwa żywnościowego oraz rekreacji i turystyki w Polsce; ➤ Możliwość rozwoju przetwórstwa rolno – spożywczego; ➤ Atrakcyjność inwestycyjna gminy; ➤ Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości; ➤ Projektowany przebieg nitki gazu ziemnego. ➤ Realizowana autostrada A1; ➤ Rozwój rolnictwa wysokotowarowego; ➤ Rozwój agroturystyki i rekreacji jako zaplecze dla otaczających miast; ➤ Rozwój gospodarstw ekologicznych; ➤ Wejście do Unii Europejskiej; ➤ Ukształtowane przez prawie wiek zasady współdziałania rolnictwa z przemysłem (np. z Cukrownią Unisław) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Spadek realnych dochodów ludności i zmniejszenie popytu na produkty i usługi wykonywane na obszarze gminy; ➤ Brak własnych środków dla uczestnictwa w programach UE; ➤ Brak przygotowania organizacyjno – technicznego do zaabsorbowania środków pomocowych UE; ➤ Likwidacja połączeń kolejowych; ➤ Ograniczenie dostępności produktów żywnościowych polskich na rynki zagraniczne; ➤ Powolny proces restrukturyzacji rolnictwa państwowego; ➤ Dekapitalizacja infrastruktury technicznej i majątku trwałego rolnictwa oraz przetwórstwa rolno – spożywczego; ➤ Polityka liberalna lub zbyt protekcyjnistyczna wobec rolnictwa; ➤ Pogłębienie się luki technologicznej; ➤ Niestabilność polityczna; ➤ Bariera finansowa rozwoju wielofunkcyjnego wsi w gminie; ➤ Wysokie bezrobocie; ➤ System finansowania zadań gminy; ➤ System finansowania służby zdrowia; ➤ Wzrost patologii społecznych; ➤ Skażenie środowiska, ➤ Pogarszający się stan bezpieczeństwa mieszkańców gminy; ➤ Brak mechanizmów motywujących pracodawców do udziału w procesie kształcenia; ➤ Duże koszty utrzymania bazy szkolnej w gminie ➤ Słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna.

4.8.4. Schemat działań i narzędzi realizacyjnych strategii gminy

5. Piśmiennictwo

1. „Analiza skażeń gleb regionu pomorsko – kujawskiego. Metale ciężkie i pierwiastki śladowe”. OSChR, Bydgoszcz 1995.
2. „Dzieje Chełmna i jego regionu” M. Biskup, Toruń 1968.
3. „Dzieje Pomorza Nadwiślańskiego” Gdańsk 1978.
4. „Koncepcja ochrony krajobrazu w województwie toruńskim” R. Wiorowski, B. Chrapkowski, Toruń 1987.
5. Materiały archiwalne z Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Toruniu.
6. „Ogólna ocena czystości powietrza atmosferycznego w województwie toruńskim” praca zbiorowa pod redakcją S. Buraka, WIOŚ Toruń 1997.
7. „Ochrona środowiska w województwie toruńskim” WUS Toruń 1994.
8. „Podstawy ochrony i kształtowania środowiska do planu zagospodarowania przestrzennego województwa toruńskiego” praca zbiorowa pod redakcją S. Buraka i J. Jankowskiego, OBiKS Toruń 1994.
9. „Przyroda województwa toruńskiego” WUS Toruń 1995.
10. „Rocznik statystyczny województwa toruńskiego” WUS Toruń 1995.
11. „Strategia ochrony przyrody województwa toruńskiego” A. Giziński, S. Burak, Toruń 1995.
12. „Stan środowiska w województwie toruńskim” praca zbiorowa pod red. S. Buraka, WOŚ UW, WIOŚ Toruń 1996.
13. „Wskazania metodologiczne i kierunki działań dla opracowania wojewódzkiego programu ochrony środowiska”, Warszawa 1996.
14. „Województwo toruńskie. Przyroda – ludność i osadnictwo – gospodarka” praca zbiorowa pod red. R. Galona, PWN Toruń 1984.
15. „Zagrożenia i ochrona środowiska przyrodniczego w województwie toruńskim”, biuletyn informacyjny E. Reszkowski, RCEE Przysiek 1995.
16. „Zabytki architektury województwa bydgoskiego” Bydgoszcz 1973.
17. „Zaopatrzenie w wodę, oczyszczalnie ścieków, sieć kanalizacyjna, sanitacja wsi województwa toruńskiego” WZMiUW Toruń 1996.
18. „Socjologia wsi i rolnictwa” – TNKUL, Jan Turowski, Lublin 1995.
19. „Diagnoza prospektywna – strategia woj. kuj. – pomorskiego” ZWK-P, Toruń, X. 1999 r.
20. Woj. kuj.-pomorskie w 1998 roku. US w Bydgoszczy, 1999 r.
21. „Rynek pracy” US w Bydgoszczy 1999 r.
22. Andrzejewski R., Kassenberg A., Kozłowski S.: *Ekologiczne podstawy rozwoju społeczno-gospodarczego kraju*. Biuletyn KPZK, z. 148, PWN, Warszawa 1991.
23. Blakey E.: *Gmina, Przedsiębiorczość, Promocja*. Praca pod red. P. Gieorgica i G. Gorzelaka. Wyd. Uniwersytet Warszawski, 7 (40) . Studia Regionalne i Lokalne. Warszawa 1992.
24. Borkowska E.: *Gmina jako podmiot polityki ekorozwoju*. Instytut na Rzecz Ekorozwoju. Warszawa 1993.
25. Borkowska E., Warokomski J.: *Ochrona środowiska jako zadanie samorządu terytorialnego*. FRDL, Warszawa 1990.
26. Cygler J.: *Biznes plan dla firm i przedsięwzięć proekologicznych*. W.: *Biznes a środowisko. Źródła i sposoby finansowania inwestycji ekologicznych*. Międzynarodowe Sympozjum Szkoleniowe. Arka Konsorcjum s.c., MOŚZNiL, BOŚ, Poznań 1993 (maszynopis).
27. Cygler M.: *Elementy Biznes planu dla proekologicznych przedsięwzięć gminy*. W.: *Biznes a środowisko. Źródła i sposoby finansowania inwestycji ekologicznych*. Arka Konsorcjum s.c., MOŚZNiL, BOŚ, Poznań 1993 (maszynopis).
28. *Działalność gospodarcza a ochrona środowiska przyrodniczego*. Praca zb. Pod red. B. Poskrobki. Biuro Badań i Wdrożeń Ekologicznych w Białymstoku. Białystok 1992.
29. *Economic Instruments for Environmental Protection*, OECD, Paris 1989.
30. *Ekonomiczne elementy oddziaływania w sferze ochrony środowiska*, MOŚZNiL. Warszawa 1990.
31. *Ekorozwój szansą przetrwania cywilizacji*. Prace Naukowe Polskiego Klubu Ekologicznego. Tom III, UJ, Kraków 1986.
32. *Ekspertyza. Optymalizacja działań na rzecz ochrony środowiska*. Komitet Naukowy PAN Człowiek i Środowisko, Warszawa 1990.
33. Formuśka T., *Reforma polskiego systemu podatkowego a dochody gmin. Wybrane zagadnienia*, W: *Szanse i zagrożenia rozwoju samorządu terytorialnego*. Wyd. Sejmik Samorządowy woj. katowickiego, Akademia Ekonomiczna, PTE w Katowicach, z. 3. Katowice 1994 .
34. Filar E.: *Biznes Plan*. Wyd. POLTEX. Warszawa 1991.
35. Fischer R., Ury W.: *Dochodząc do TAK. Negocjowanie bez poddawania się*. PWE, Warszawa 1991.
36. Gumińska J.: *Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej*. W: *Problemy ochrony środowiska w gminach oraz zasady finansowania przedsięwzięć proekologicznych*. Wyd. IETUP, Katowice 1994.
37. Górka K., Radecki W.: *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*. PWE, Warszawa 1991.
38. Grudzewski W. M.: *Biznes Plan podstawowym instrumentem kierowania firmą*. Instytut Organizacji Przemysłu Masz. „ORGMASZ”. Warszawa 1992.
39. Harasimowicz R., Kulczyński W.: *Preferencje kredytowe dla ochrony środowiska w Polsce*. Wyd. Ekonomia i Środowisko, z. 2., t. I, Białystok 1992.
40. Kassenberg A., Rolewicz Cz.: *Przestrzenna diagnoza ochrony środowiska w Polsce*. Studia KPZK, tom 89, 1985.
41. *Instrumenty harmonijnego rozwoju gmin w obszarach uprzemysłowionych*. Praca zb. Pod red. A. Starzewskiej – Sikorskiej. IETU Katowice 1995 (maszynopis).
42. Kozłowski S.: *Przyrodnicze uwarunkowania gospodarki przestrzennej Polski*. Wszechnica PAN, Ossolineum 1983.

43. Kozłowski S.: *Koncepcja ekorozwoju jako podstawa polityki ekologicznej państwa*. W: *Działalność gospodarcza a ochrona środowiska przyrodniczego*. Praca zb. pod redakcją B. Poskrobki. Białystok 1992.
44. Kozłowski S.: *Ekorozwój w gminie*. Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko. Białystok – Kraków 1993.
45. Kozłowski S.: *Droga do ekorozwoju*. PWN, Warszawa 1994.
46. Kramer J.: *Zachowania samorządów lokalnych w świetle uwarunkowań demograficznych, społecznych i ekonomicznych*. W: *Szanse i zagrożenia rozwoju samorządu terytorialnego*. Wyd. Sejmik Samorządowy woj. katowickiego, Akademia Ekonomiczna i PTE w Katowicach, z. 3, Katowice 1994.
47. Kudłacz T.: *Programowanie rozwoju społeczno – gospodarczego na szczeblu lokalnym*. AE Kraków 1994.
48. Miłaszewski R.: *Programowanie inwestycji ochrony wód przy zastosowaniu matematycznych modeli optymalizacyjnych*. Wyd. Ekonomia i Środowisko, t. I, z. 1. Białystok 1992.
49. Musiał J.: *Rola Banku Ochrony Środowiska S.A. w finansowaniu przedsięwzięć ekologicznych*. W: *Problemy ochrony środowiska w gminach oraz zasady finansowania*. Wyd. IETU Katowice 1994.
50. Nowicki M.: *Ekofundusz. Koncepcja, struktura, projekty*. Wyd. Ekonomia i Środowisko, nr 1 (3). Białystok 1993.
51. *Ochrona środowiska człowieka – humanistyczne widzenie świata*. Prace Naukowe Polskiego Klubu Ekologicznego. Tom I, UJ, Kraków 1984.
52. *Ochrona środowiska. Poradnik dla gmin*. Pod red. B. Poskrobki. Biuro Badań i Wdrożeń Ekologicznych. Białystok 1992.
53. Piontek Franciszek: *Master plan narzędziem ekorozwoju gminy (praca zbiorowa)*. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1995.
54. *Polityka ekologiczna państwa*. MOŚZNiL, Warszawa 1990.
55. Poskrobko B.: *Proekologiczne zachowania przedsiębiorstw przemysłowych w okresie zmian ustrojowych w Polsce*. Wyd. Politechnika Białostocka. Białystok 1991.
56. *Porozumienie Okrągłego Stołu*. NSZZ „Solidarność”. Warszawa 1989.
57. Poskrobko B.: *Programowanie i planowanie przedsięwzięć ochronnych w gminie i w przedsiębiorstwie*. W: *Biznes a środowisko. Źródła i sposoby finansowania inwestycji ekologicznych*. Poznań 1993 (maszynopis).
58. Poskrobko B.: *Kształtowanie polityki ekologicznej w Polsce*. W: *Polityka ekologiczna w Europie Środkowej i Wschodniej*. Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych, Bibl. „Ekonomia i Środowisko” nr 17, Kraków 1995.
59. Radecki W.: *Samorząd terytorialny i ochrona środowiska*. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej. Warszawa 1991.
60. Radecki W.: *Rola polityki regionalnej i samorządu terytorialnego w ochronie środowiska naturalnego*. Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych, Oddział Polski. „Ekonomia i Środowisko” nr 5, Kraków 1992.
61. *Samorząd terytorialny a ochrona środowiska – aspekty ekonomiczne, organizacyjne i finansowe*. Praca zb. pod red. B. Fiedora. Wrocław 1992.
62. Starzewska – Sikorska A.: *Ocena oddziaływania na środowisko jako narzędzie planowania przestrzennego w ekorozwoju*. Wyd. Ekonomia i Środowisko. Białystok 1994.
63. Steckiewicz J.: *Rola Banku Ochrony Środowiska S.A. w realizacji polityki ekologicznej państwa*. W: *Ekonomia i Środowisko*, t. I, z. 1. Białystok 1992.
64. Śleszyński J.: *Gospodarowanie zasobami środowiska przyrodniczego. Problemy wielokryterialności podejmowanych decyzji*. PAN. Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, z. 151. Warszawa 1990.
65. Wysocka E., Kozłowski J.: *Strategia rozwoju gminy*. Wydawnictwo Samorządowe Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej. Warszawa 1992.
66. Zeman – Miszewska E.: *Uwarunkowania i bariery samodzielności ekonomicznej samorządów lokalnych*. W: *Zachowania podmiotów sfery konsumpcji (gospodarstw domowych, samorządów terytorialnych, przedsiębiorstw i instytucji)*. Katedra Badań Rynkowych i Marketingowych. AE, Katowice 1993.
67. „Sytuacja demograficzna województwa” Informacje i opracowania statystyczne. US w Bydgoszczy, 1999 r.
68. „Master plan narzędziem ekorozwoju gminy”, Franciszek Piątek, „Śląsk” Sp. z o.o. Katowice 1995.
69. „Lisewo i okolice”, Jacek Bachanek i Ryszard Kirkowski. 1993 r.
70. „Program ochrony i kształtowania środowiska gminy Unisław” Instytut Biologii i Ochrony Środowiska UMK w Toruniu, praca zbiorowa, opieka naukowa prof. Adama Czarnieckiego. Toruń 1998 r.
71. „Program rozbudowy obiektów małej retencji w gminie „BIPROMEL” Wa-wa 1992r.
72. Wizja rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego do 2010 roku. 1999 r.
73. Diagnoza prospektywna stanu województwa kujawsko – pomorskiego 1999r.
74. Źródło: Andrzejewski R., Kassenberg A., Kozłowski S.: *Ekologiczne podstawy rozwoju społeczno – gospodarczego kraju*. Biuletyn KPZK, z 148, PWN, Warszawa 1991.
75. „Zagospodarowanie przestrzenne i zabudowa wsi”, Hanka Zaniewska, Agata Pawlat – Zawrzykraj, Halina Gloza – Musiał, SGGW, W-wa 2000 r., wydanie I.
- ¹ Większy stopień uszczegółowienia możliwości stosowania przez samorząd gminny instrumentów prawnych dla realizacji polityki ekologicznej zawiera praca zrealizowana dla potrzeb Programu Harmonijnego Rozwoju Miast Aglomeracji Śląskiej „ HABITAT” PT.: *Instrumentarium harmonijnego rozwoju gmin w obszarach uprzemysłowionych*. Praca zb. pod kier. A. Starzewskiej – Sikorskiej. IETU Katowice 1995 rok.
- ² Szerzej kompetencje gmin w zakresie ochrony środowiska zostały omówione w pracy W. Radeckiego: *Rola polityki regionalnej i samorządu terytorialnego w ochronie środowiska naturalnego*. Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych, Oddział Polski. Bibl. „Ekonomia i Środowisko” nr 5 Kraków 1992.

6. Normy prawne

Ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie terytorialnym.

Ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym.

Ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie województwa.

Ustawa z 24.07.1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa.

Ustawa z 7.07.1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym.

Ustawa z 17.05.1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne.

Ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami.

Ustawa z 29.04.1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości.

Ustawa z 29.09.1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości.

Ustawa z 24.03.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców.

Ustawa z 19.10.1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa.

Ustawa z 3.02.1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

Ustawa z 26.03.1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów.

Ustawa z 28.09.1991 r. o lasach.

Ustawa z 14.12.1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 30.04.1996 r. w sprawie trybu i warunków przyznawania dotacji państwa na dofinansowanie inwestycji infrastrukturalnych realizowanych w trybie robót publicznych ...

7.Załączniki

7.1.Program działań strategicznych – sfera ekologiczna

7.2.Program działań strategicznych – sfera produkcyjna

7.3.Program działań strategicznych – sfera społeczna

7.4.1 Środowisko przyrodnicze jako obraz kultury

7.4.2 Środowisko przyrodnicze jako źródło wartości

7.5.Województwo kujawsko – pomorskie -ogólna charakterystyka

7.6.Kształcenie na poziomie gminy

7.7.Źródła dochodów samorządów lokalnych

7.8Rolnictwo ekologiczne

7.9.Uczestnicy „FORUM”

7.10.Mapy poglądowo – tematyczne

7.11.Statystyka gminy Unisław, zestawienia tabelaryczne

7.12.Informacje z wykonania budżetów gminy w latach 1997,1998,1999.

7.13.Biznes plan gminy – wytyczne opracowania

7.14.Programy pomocowe – informacje dla Samorządu Gminy Unisław

7.15.Polityka przestrzenna

7. Załączniki

7.1. Program działań strategicznych

Tworzenie strategii rozwoju gminy jest procesem ciągłym - należy systematycznie dokonywać korekt celów, działań, planów budżetowych doprowadzając do zgodności naszych potrzeb z możliwościami.

Przy opracowywaniu planów realizacyjnych należy wziąć pod uwagę plany rozwoju województwa i powiatu oraz podjąć współpracę z innymi sąsiednimi gminami w celu skoordynowania wspólnych przedsięwzięć.

Sfera ekologiczna

Gmina: Unisław

Sołectwo:

System obszarów chronionych Kategoria	Działanie
System obszarów chronionych. Kategoria potrzeb podstawowych:	<u>Działania wymuszające w systemie obszarów chronionych:</u> ⇒ zlewnie wód chronionych, ⇒ obszary ochrony specjalnej (obszary chronionego krajobrazu) ⇒ parki i rezerваты przyrody (ochrona najwyższych walorów przyrodniczych) <u>Działania uznaniowe w systemie obszarów chronionych:</u> ⇒ Tworzenie parków krajobrazowych, ⇒ Obszaru chronionego krajobrazu, ⇒ Inne decyzje Zarządu Gminy,
Kryteria funkcjonowania systemów:	⇒ Ochrona przyrody przed dewastacją: ⇒ Łączenie obszarów chronionych w celu wzmocnienia ich odporności ekologicznej: ⇒ Właściwe zagospodarowanie zlewni chronionych: ⇒ Właściwa organizacja zarządzania i eksploatacji obszarów chronionych:
Kategoria rozwoju:	⇒ Zabezpieczenie obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i wypoczynkowych, które w przyszłości mogą uzyskać odrębny status prawny: ⇒ Tworzenie ekologicznego systemu obszarów chronionych w skali gminy i regionu: ⇒ Podnoszenie jakości środowiska jako czynnika rozwoju społeczno – gospodarczego: ⇒ Poprawa warunków życia ludności:
Kategoria potrzeb podstawowych w ochronie środowiska:	<u>Działania wymuszające:</u> ⇒ W sytuacjach grożących katastrofą ekologiczną, przede wszystkim w gospodarce wodnej i powierzchni ziemi: ⇒ Eliminacja podczyszczonych ścieków z możliwości odprowadzenia do wód publicznych lub gruntu: <u>Działania uznaniowe:</u> ⇒ Dostosowanie jakości wody, czystości powietrza i zanieczyszczenia gleby do wymogów normatywnych (określonych odpowiednimi przepisami): <u>Działania niezależne:</u> ⇒ Sprowadzają się do samoczynnych procesów odnowy biologicznej:
Kategoria funkcjonowania systemów:	⇒ Utrzymanie sprawności i niezawodności działania systemów zaopatrzenia w wodę i oczyszczania ścieków, ⇒ Utrzymanie urządzeń zabezpieczających przed zanieczyszczeniem powietrza, ⇒ Ochrona gleby poprzez odpowiedni reżim agrotechniczny, ⇒ Racjonalizacja zużycia zasobów, przede wszystkim wody.
Kategoria rozwoju w ochronie środowiska:	⇒ Zapewnienie rezerw (zwłaszcza w gospodarce wodnej) poprzez zwiększenie dyspozycyjnej zasobów wód i zwiększenie potencjału urządzeń: ⇒ Ochrona gleb o najwyższych wartościach: ⇒ Przejście na system gospodarowania wodą w rejonach wodno – gospodarczych:

Postępowanie przy unaczestnianiu planu działań strategicznych

Propozycja grupowania zadań stojących przed gminą jest otwarta i istnieją możliwości jej modyfikacji i uzupełnienia w zależności od potrzeb gminy.

Ostatecznym efektem identyfikacji strategicznych celów rozwojowych dla jednostek strukturalnych gminy, jest hierarchiczne zestawienie celów w sferze społecznej, produkcyjnej i ekologicznej. Zestawienie takie prowadzi do ustalenia uwarunkowań rozwoju i współzależności między celami, pozwala na wyłonienie głównych tendencji rozwoju oraz pożądaných przekształceń.

Należy zwrócić uwagę, że określenie pożądaných poziomów realizacji celów powinno być realistyczne, gdyż zbyt ambitne zamierzenia mogą ograniczyć poziom realizacji innych celów lub nawet realizacja ich samych może być niemożliwa.

7.2. Program działań strategicznych

Sfera produkcyjna

Gmina: Unisław

Sołectwo:

Produkcja rolna. Produkcja przemysłowa. Kategoria	Działania
Produkcja rolna. Kategoria potrzeb podstawowych:	<p><u>Działania wymuszające w produkcji rolnej:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ ochrona zasobów gleb uprawnych; ⇨ sytuacje niewykorzystania areалу produkcyjnego, powodującego wysokie straty <p><u>Działania uznaniowe w produkcji rolnej:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ racjonalizacja obsługi oraz podnoszenie poziomu bazy magazynowej i przetwórczej; <p><u>Działania niezależne:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ występują przy wysokim stopniu samoorganizacji i samoobsługi gospodarstw indywidualnych.
Produkcja rolna. Kryteria funkcjonowania systemów:	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ utrzymanie stanu gospodarstw produkcyjnych i ośrodków obsługi, ⇨ niezbędne zasilanie w infrastrukturę techniczną (woda, łączność), ⇨ dopływ kwalifikowanych kadr, ⇨ właściwa organizacja produkcji i zbytu.
Kategoria rozwoju:	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ wykorzystanie istniejących możliwości produkcyjnych gleby i siły roboczej oraz potencjału wiejskiego systemu osadniczego, ⇨ stymulacja rozwoju poprzez pogłębienie specjalizacji i rozbudowę przetwórstwa i przechowalnictwa
Produkcja przemysłowa. Kategoria potrzeb podstawowych	<p><u>Działania wymuszające:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ powstają w sytuacji upadku starych i nierentownych zakładów, <p><u>Działania uznaniowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ odnoszą się do przemysłu opartego na lokalnych surowcach lub wysokiej technologii <p><u>Działania niezależne:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ dotyczą przemysłu sprywatyzowanego, drobnej wytwórczości i rzemiosła.
Kategoria funkcjonowania systemów:	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ działania związane z restrukturyzacją i prywatyzacją przemysłu, ze szczególnym uwzględnieniem zakładów wprowadzających nowe technologie i pracujących na eksport, ⇨ działania usprawniające funkcjonowanie istniejących zakładów poprzez ich modernizację, wprowadzonych oszczędnych energetycznie i materiałowo oraz nieszkodliwych dla środowiska technologii, ⇨ zasilanie wykwalifikowaną kadrą, ⇨ zasilanie w urządzenia i sieci infrastruktury technicznej z zastosowaniem reżimów oszczędnościowych i efektywnościowych.

7.3. Program działań strategicznych

Sfera społeczna

Gmina: Unisław

Sołectwo:

Obsługa ludności. Kategoria	Działania
Obsługa ludności. Kategoria potrzeb podstawowych:	<p><u>Działania wymuszające:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ edukacja, ⇨ zdrowie i opieka społeczna <p><u>Działania uznaniowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ kultura, ⇨ sport, ⇨ wypoczynek. <p><u>Działania niezależne:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ handel, ⇨ gastronomia, ⇨ rzemiosło i drobna wytwórczość.
Obsługa ludności.	⇨ utrzymanie substancji materialnej poprzez remonty i modernizację.

Kryteria funkcjonowania systemów:	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ usprawnienie działania poprzez uzupełnienie sieci obsługi i poprawę organizacji, ⇨ zasilanie w kwalifikowaną siłę roboczą, ⇨ wyposażenie w niezbędne urządzenia i sieć infrastruktury technicznej.
Obsługa ludności. Kategoria rozwoju:	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ zabezpieczenie rezerw pod infrastrukturę techniczną, ⇨ rozwijanie potencjału szkolnictwa, służby zdrowia, usług komunalnych, ⇨ intensyfikacja wykorzystania istniejącego zagospodarowania, ⇨ działania stymulujące i inicjujące dalszy rozwój.
Mieszkalnictwo. Kategoria potrzeb podstawowych	<u>Działania wymuszające:</u> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ budownictwo komunalne związane z wyburzeniami, awariami i zaspokojeniem potrzeb ludności najsłabszej ekonomicznie,
	<u>Działania uznaniowe:</u> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ budownictwo zakładów pracy,
	<u>Działania niezależne:</u> <ul style="list-style-type: none"> ⇨ budownictwo spółdzielcze i indywidualne, realizowane z funduszy własnych i kredytów bankowych
Mieszkalnictwo. Kategoria funkcjonowania systemów.	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ utrzymanie stanu posiadania poprzez remonty i modernizację istniejących zasobów, ⇨ zamiana mieszkań, korekta struktury mieszkań, budowa mieszkań zastępczych, ⇨ zasilanie terenów mieszkaniowych w infrastrukturę techniczną i społeczną,
Mieszkalnictwo. Kategoria rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> ⇨ tworzenie rezerw terenów uzbrojonych z uporządkowanym statusem prawnym, ⇨ wykorzystanie istniejących miejsc zamieszkania jako czynnika stymulującego tworzenie nowych miejsc pracy, ⇨ stymulowanie rozwoju przez tworzenie zasobów mieszkaniowych jako oferty rozwojowej.

Postępowanie przy unaczęśnianiu planu działań strategicznych.

Propozycja grupowania zadań stojących przed gminą jest otwarta i istnieją możliwości jej modyfikacji i uzupełnienia w zależności od potrzeb gminy.

Ostatecznym efektem identyfikacji strategicznych celów rozwojowych dla jednostek strukturalnych gminy, jest hierarchiczne zestawienie celów w sferze społecznej, produkcyjnej i ekologicznej. Zestawienie takie prowadzi do ustalenia uwarunkowań rozwoju i współzależności między celami, pozwala na wyłonienie głównych tendencji rozwoju oraz pożądanych przekształceń.

Należy zwrócić uwagę, że określenie pożądanych poziomów realizacji celów powinno być realistyczne, gdyż zbyt ambitne zamierzenia mogą ograniczyć poziom realizacji innych celów lub nawet realizacja ich samych może być niemożliwa.

7.4.1. Środowisko przyrodnicze jako obraz kultury*¹⁾

Wielość warstw znaczeniowych środowiska przyrodniczego, krajobrazu, jest funkcją kultury, a co za tym idzie nie ma charakteru uniwersalnego, lecz wiąże się z socjokulturowym środowiskiem każdego człowieka. Przyroda jest niejako "tekstem", który może być różnie odczytywany i różnie interpretowany. Oczywiście, tzw. struktury "twarde" krajobrazu, np. rzeźba, sieć wodna, charakter roślinności itp., są mniej więcej jednakowo odbierane (góry są górami, rzeki - rzekami, a morze - morzem bez względu na uwarunkowania kulturowe), natomiast to, co z informacji płynących ze środowiska potrafimy odczytać i jak te informacje zinterpretujemy ma już wymiar kulturowy. Z tego punktu widzenia nie jest ważne to, że góry są górami, a lasy - lasami, lecz, jak pisze J. Kolbuszewski (1987, s. 17), to, "co skłania do zadumy, co przypomina przeszłość, co jest egzegezą »tekstu« natury, a zarazem psychoterapią - uspokojeniem zmęczonej duszy". Wytwarzają się w ten sposób intymne więzi między przyrodą a człowiekiem. Jeśli tych więzi nie ma, a człowiek traktuje przyrodę wyłącznie w sposób instrumentalny, nie ma ona dla niego żadnych wartości, można więc ją zanieczyszczać odpadami, niszczyć roślinność, deptać i zrywać co się tylko da. Wyraża się to częstokroć w swoistej nienawiści do przyrody, niejednokrotnie maskowanej argumentami ekonomiczno-technicznymi lub też przekonaniem o bezwzględnej wyższości dzieł ludzkich nad przyrodą.

Omawiając relacje "przyroda-kultura" w kontekście potrzeb turystyczno-rekreacyjnych trzeba odróżniać co najmniej dwa sposoby rozumienia terminu "kultura". Pierwszy, zgodny ze źródłosłowem tego terminu (cultura = uprawa, użytkowanie) dotyczy samej istoty istniejących dziś układów ekologicznych, drugi zaś - sposobu interpretacji postrzeganych zjawisk przyrodniczych.

W pierwszym przypadku nie chodzi wyłącznie o "uprawę krajobrazu" w sensie, jaki temu pojęciu nadał A. Wodiczko, lecz o całokształt trwających setki tysięcy lat oddziaływań człowieka na środowisko.

Od początku istnienia naszego gatunku ludzie ingerowali w środowisko, starali się nadać mu formę odpowiednią do ich potrzeb i sposobów użytkowania. Trwająca tak długo ekspansja człowieka na coraz to nowe tereny spowodowała, że mało jest dzisiaj (jesli w ogóle są) obszarów, o których moglibyśmy z całą pewnością powiedzieć, że są one pierwotne, nie przekształcone w mniejszym lub większym stopniu przez człowieka. Niemniej, przywykliśmy oddzielać wysokim murem świat człowieka, jego kultury, od świata przyrody tworząc wiele pustych w gruncie rzeczy pojęć, takich jak

układy (krajobrazy) pierwotne, naturalne lub kulturalne. W rzeczywistości przyrodniczej jednak mur ten, wbrew opiniom systematyków, nie istnieje. "Każda skiba przeoranej ziemi, każde uderzenie oskardem, zostawia trwały znak towarzyszącego tym działaniom ludzkiego trudu i ludzkich aspiracji" (G.P. Marsh, cyt. za R. Dubos 1986, s. 110). Te trwałe znaki czynione przez tysiąclecia przez ludzi o różnej kulturze, różnym stosunku do przyrody są widoczne dziś w najbardziej nawet "naturalnych" lub "pierwotnych" układach. Wystarczy porównać ten sam, fitosocjologicznie jednorodny typ roślinności, np. u nas grąd, o odmiennej jednakże kulturowej genezie użytkowania, aby się przekonać, że każdy, najbardziej nawet "naturalny" układ przyrodniczy (zbiorowisko roślinne, krajobraz) jest dziełem pospołu natury i kultury. Przyroda i kultura nie są więc rozłączne w dzisiejszym świecie. Jedna z drugą tak ściśle się spleta, że nieraz wręcz nie można określić, która z nich jest ważniejsza w kształtowaniu współczesnych układów przyrodniczych.

Z punktu widzenia turysty ma to dwojakie znaczenie. Po pierwsze - nie preferuje on przyrody absolutnie "dzikiej". Jak wykazały liczne badania, większą satysfakcję sprawia turystyce przyroda więcej lub mniej "oswojona". Ona stwarza mu większe możliwości wyboru typów zachowań odpowiadających jego potrzebom i gustom, ona wreszcie stanowi źródło inspiracji twórczych i umożliwia poprawę psychofizycznego stanu organizmu.

Po drugie - przyroda "nieoswojona" jest pusta, z natury rzeczy nie ma żadnych znaczeń i powiązań zakotwiczonych w kulturze. Ogranicza zatem skalę percepcji, apriorycznego nazywania i systematyzowania tego, co się widzi. Dopiero zdobycie, a więc oswojenie obcej dotąd przyrody stwarza możliwość interpretacji obserwowanych zjawisk w kategoriach pojęć obowiązujących w danej kulturze. W ten sposób przechodzimy do drugiego rozumienia kultury - sposobu interpretacji postrzeganych zjawisk przyrodniczych.

Stosunek do przyrody, sposób jej odczuwania i rozumienia jest uwarunkowany kulturowo. Kultura zarazem poszerza i ogranicza sposoby percepcji i selekcji tego, co się widzi. Poszerza, gdyż tworząc znaczenia, mity, symbole wzbogaca obserwowany obraz o wartości, które nie są z góry wpisane w przyrodę: ogranicza - gdyż stwarza pewne schematy interpretacyjne, z których trudno się wyzwolić. Coś, co do tych schematów nie pasuje, nie współgra z kulturowo nabytymi poglądami, tworzy jedynie "śmietnik wrażeń chwilowych" - plam, barw, faktury - niezrozumiałych i w gruncie rzeczy obcych.

Kulturowa wieloznaczność przyrody polega na tym, że jest ona zarówno miejscem twórczej inspiracji, źródłem wielorakich przeżyć, a zarazem świadectwem historii. Wszelkie cywilizacyjne korekty odbierają naturze tę wieloznaczność, przenoszą przedmiot fascynacji z przyrody na urządzenia techniczne (Kolbuszewski 1987). Obrazem tej wieloznaczności są symbole i znamiona jakie jej przypisujemy. One głównie określają nasz stosunek do przyrody. Mongolowie np. uważają las za wrogi, pelen złowieszczych znaczeń, więc weń nie wchodzi, natomiast dla sąsiadujących z nimi mieszkańców Syberii jest on przyjazny, więc w nim mieszkają, unikając przy tym terenów otwartych jako "niebezpiecznych".

Bodźce symboliczne przyrody, na które człowiek reaguje, nie dotyczą wyłącznie interpretacji tego, co się widzi, a więc sfery wewnętrznego przeżycia, wywołują one również nieraz bardzo silne reakcje fizjologiczne wpływające na styl zachowania się. Łatwo się o tym przekonać obserwując np. ludzi przybywających w Tatry. Dla jednych są one jedynie otoczeniem, nie wywołującym żadnych reakcji emocjonalnych, dla innych zaś - niezapomnianym przeżyciem, metaforą, uniesieniem religijnym, księgą powoli otwierającą się, powrotem do odczuć wywodzących się z głębi naszej historii. We wszystkich kulturach świata, od zarania ich dziejów, szczyty gór były traktowane jako miejsca uświęcone, gdzie niebo styka się z ziemią, jako oś świata (axis mundi), tam gdzie gór nie było, tworzono je sztucznie, jak w starożytnym Sumerze lub Egipcie. Stosunek do gór, genetycznie już zakodowany, był głównym motorem psychologicznym alpinizmu.

Symboliczne traktowanie rzeczywistości przyrodniczej, właściwe każdemu człowiekowi, jest nieustannie wzmacniane przez literaturę i sztukę. Nieraz dochodzi do tego, że człowiek zatracą swój własny osąd i spogląda na przyrodę oczyma poety lub malarza, albo patrząc widzi wyłącznie metafory mityczne. Na przykład, każdy las jest dlań "groźnym lasem", w którym coś się czai, każde morze jest "okrutne" itp. Ten świat wyobrażeń, mundus imaginalis, zwłaszcza utrwalonych społecznie, wywołuje swoiste reakcje dostosowywania rzeczywistości do narzuconego mitu. Typowym przykładem, wielokroć opisywanym jest wpływ Wichrowych wzgórz C. Bronto na architektoniczne kształtowanie współczesnego angielskiego krajobrazu.

Dziś szczególnie silną funkcję mitotwórczą pełnią masmedia i turystyczne reklamy. Są to oddziaływania groźne, gdyż "reklamowa wizja przyrody" zabija własną wrażliwość jednostki ludzkiej, wmawiając jej taki "światoobraz", jaki specjalistom od komercyjnej turystyki wydaje się najwłaściwszy. Jeśli Puszcza Białowieska, to żubry, jeśli Mazowsze - to wierzyby rosochate z Chopinem w tle, jeśli środkowy zachód Ameryki - to kowboje i stada bizonów, jeśli Kenia - to Iwy itd., itd. Dochodzi więc do tego, że przeciętny turysta lub rekreant nie widzi tego, co widzi, lecz to, co reklama nakazuje mu widzieć.

7.4.2. Środowisko przyrodnicze jako źródło wartości

Podstawy wartościowania środowiska przyrodniczego.

Według definicji B. Jałowickiego (1988) percepcja jest sumą postrzegania, rozpoznawania, porównywania, klasyfikowania, oceniania i wartościowania rzeczywistości. Bez przydawania wartości postrzeganym i klasyfikowanym obiektom percepcja nie jest więc pełna, a ponadto nie może być traktowana jako czynnik ekologiczny, gdyż modele zachowań, zarówno indywidualnych, jak i społecznych, są funkcją oceny i waloryzacji tych wszystkich rzeczy i zjawisk jakie są postrzegane. Nie wdając się w dyskusję na temat istoty oceniania i wartościowania należy kilka słów poświęcić znaczeniu stosowanych terminów.

Ocena jest efektem procesu oceniania będącego subiektywną relacją między podmiotem oceniającym a przedmiotem oceny. Ocena jako taka nie musi zawierać sądów wartościujących (to, że coś jest wielkie lub małe, że znajduje się blisko lub daleko, nie mówi nic o wartości tego czegoś). Najczęściej jednak już implicite w ocenie zawierają się elementy wartościowania. Jest to naturalne zjawisko wynikające ze struktury myślenia. W umyśle ludzkim oba te pojęcia ząbają się

tak ściśle, że rozłączne ich traktowanie jest wręcz niemożliwe, dlatego też oba te terminy będą w dalszych rozważaniach traktowane zamiennie.

Sądy ocenne (wartościujące) są wynikiem skojarzenia wielu czynników: stanu biologicznego organizmu, doświadczenia indywidualnego nabytego w trakcie życia, potrzeb bytowych, społecznych, intelektualnych, przyjętych systemów wartości, opinii społecznej, mody i wielu innych. Każdy sąd ma wobec tego charakter indywidualny. Każdy człowiek żyje jednak w określonym otoczeniu społecznym, jest przez to otoczenie kształtowany, tym samym i jego indywidualny system wartości nie jest i nie może być w pełni własny. Ocena wartościująca jest więc w mniejszym lub większym stopniu odbiciem poglądów grupy, z którą dana osoba jest związana.

Sądy wartościujące obejmują całą sferę życia człowieka, dotyczą osądu jego wewnętrznego "Ja", otoczenia społecznego, materialnego i duchowego. Omawianie wszystkich tych zagadnień wykracza poza zakres niniejszej pracy. Skoncentrujemy się więc na problematyce percepcji wartościującej środowiska przyrodniczego, a ściślej biorąc na podstawach waloryzowania tego środowiska z punktu widzenia potrzeb rekreacyjnych.

Percepcyjną wartość rekreacyjną środowiska przyrodniczego wyznaczają dwie niezależne skale przestrzenne: krajobrazowa i intymna, między którymi rozciąga się obszar neutralny (orientacyjny), zbyt oddalony od obserwatora, aby można było widzieć szczegóły, a zbyt bliski, aby uzyskać ogólny ogląd. Ten trójczłonowy podział obserwowanej przestrzeni wynika po prostu z fizjologicznych uwarunkowań odbioru bodźców.

W percepcji krajobrazowej postrzega się i ocenia dany obiekt głównie pod względem jakości wizualnej. Nie postrzega się w niej szczegółów: lecz linie, plamy barwne, akcenty, tworzące łącznie harmonijne lub dysharmonijne układy przestrzenne. Widmo barwne w oglądzie dalekiego zasięgu jest zawsze przesunięte ku falom krótszym, ku odcieniom niebieskim i fioletowym. Im większe oddalenie, tym bardziej - na przykład góry - stają się fioletowe, a lasy - niebieskie. Wszelkie kontrastowe ubarwienia, takie jak jaskrawa czerwień lub żółć, matowieją i stopniowo zlewają się z tłem. Typowe dla dalekiego widoku zestawienie barw oddziałuje na organizm ludzki wybitnie uspokajająco, likwiduje stresy i napięcia emocjonalne, jest więc oceniane pozytywnie. W tym przypadku podstawą oceny jest działanie fizjologiczne na organizm, a wszelkie inne czynniki, tak estetyczne, jak kulturowe, są jedynie pochodną tych pierwszych.

Zupełnie inaczej ocenia się zjawiska postrzegane w skali intymnej (mniej więcej w odległości mniejszej niż 20 m od obserwatora). W tym przypadku w percepcji przyrody uczestniczą wszystkie zmysły: wzroku, słuchu, powonienia, czucie ciepła, wilgoci itp., przy czym zasadnicze znaczenie mają: architektura mikroprzestrzeni, kontrasty barwne, kształty, obecność innych ludzi, a nawet wielkość i kolor liści. Ocena strefy bliskiego zasięgu zależy siłą rzeczy od wielu czynników: stanu zdrowia, wrażliwości na barwy, stosunku emocjonalnego do danego typu układu, preferencji kulturowych itp., a nawet od poczucia bezpieczeństwa.

Między tymi strefami, tj. mniej więcej od 20 do 500 m, rozciąga się strefa percepcji orientacyjnej. Odgrywa ona bardzo ważną rolę, gdyż służy orientowaniu się w przestrzeni, wyborowi miejsc oglądu lub wypoczynku, a jej struktura, tekstura i kolorystyka decydują o zachowaniach rekreacyjnych. Waloryzacja tego pośredniego obszaru ma więc głównie charakter użytecznościowy typu: "przydatny do ...", "warty bliższego zaznajomienia się". W nim też najwyraźniej daje się odczuć rola i znaczenie perspektywy oraz punktów lub też obiektów przyciągających uwagę. Szczególnie ważną rolę pełni perspektywa, nie tylko dlatego, że dzięki niej określa się własne położenie w przestrzeni, lecz i dlatego, iż wyznacza ona strefy indywidualnego bezpieczeństwa. Rola obiektów przyciągających uwagę jest zupełnie inna. Są one przede wszystkim znakami, których przyjęcie lub odrzucenie nie zależy od ich rzeczywistego znaczenia, lecz od zgodności z istniejącą a priori hipotezą percepcyjną, inaczej mówiąc, z oczekiwaniami. Wyróżnikiem krajobrazowym może być dlatego każda rzecz, której się spodziewamy, np. w krajobrazie rolniczym - zagroda wiejska, krzyż albo kapliczka, w łąkowo-pastwiskowym - stado owiec lub krów, a w krajobrazie leśno-rolnym - kępa wysokich drzew. Decyzja o tym, co ma być postrzegane jako wyróżnik, bierze od naszej głowy ku zmysłom (sytuacja top-down), a nie od zmysłów do mózgu, czyli bierne rejestrowanie (sytuacja botom-up).

W ludzkim umyśle funkcjonują pewne schematy relacyjne dotyczące zarówno postrzegania, jak i waloryzowania. Najpierw postrzegamy i oceniamy wyróżniki, później całość, a na końcu jej części składowe, np. na początku zauważamy smukły kościół, później stwierdzamy, że jest on harmonijnie umiejscowiony w krajobrazie, a na koniec dopiero analizujemy strukturę krajobrazu, jak i architekturę kościoła. Ten sam schemat występuje także w zasięgu bliskiego widzenia. Spodziewamy się czegoś fioletowego, następnie stwierdzamy, że to kwiat, a na końcu oglądamy go dokładnie, aby stwierdzić, iż jest to fiołek. Analogicznie i w procesie wartościowania najpierw określamy wyróżnik, dalej całość i na końcu szczegóły. W tym przypadku jednak ocena każdego poziomu może być różna. Wyróżnik można oceniać dodatnio, całość ujemnie, a szczegóły, albo dodatnio, albo ujemnie, w zależności od ich jakości, przydatności itp. Mazowieckie wierzyby na ogół oceniamy dodatnio, krajobraz jako całość ujemnie, a drogę wśród kwitnących łąk znów dodatnio. Nie można więc dać jednoznacznej interpretacji waloryzacyjnej, czego się nieraz żąda w badaniach wyrosłych na gruncie tzw. psychologii postaci, np. przy ocenie krajobrazów ze zdjęć fotograficznych.

O tym, jaką układ środowiskowy ma wartość decydują w ostateczności ludzie przez preferencje i swoją w nim obecność. Istnieją przy tym wyraźne preferencje narodowościowe. Szwedzi np. oceniają jako najładniejsze bory sosnowe, natomiast Niemcy - lasy świerkowe i jodłowe, Francuzi zaś lasy liściaste, zwłaszcza dębowe (F. Jacob 1971).

To, co postrzegamy jest sumą doświadczeń społecznych, przede wszystkim zaś zainteresowań zawodowych i narzuconych kulturowo stereotypów lub symboli. Powstają w ten sposób swoiste wyobrażenia, asocjacje, których się w przestrzeni poszukuje i którym nadaje się znamię wyróżnika. Wyobrażenia te, tzw. image touristique, odgrywają główną rolę w ocenie i waloryzacji miejsca wypoczynku. Są one utrwalone w pamięci i mogą być w każdej chwili przywołane, jeśli tylko zadziała odpowiedni bodziec: ikoniczny, symboliczny lub inny. Od nich zależy, co jest postrzegane, a co pomijane. Szybko identyfikuje się i pozytywnie ocenia to, co jest znane i oczekiwane, resztę się pomija. W umyśle też powstają pewne wyobrażenia ogólne - pejzaże symboliczne, np. "Tatry w śniegu", które nieraz przysłaniają rzeczywistość i one też są oceniane najwyżej. Duże znaczenie ma w tym przypadku literatura, sztuka oraz masmedia, tworzące określone kody, przez które odczytuje się przyrodę i zapamiętuje jej cechy. Kody te są źródłem wyobraźni przestrzennej i systemu wartości.

Można w tym miejscu zadać pytanie: w jakim stopniu naturalna przyroda jest potrzebna ludziom wypoczywającym? Wydaje się, że dziś "stąszowana" przyroda znacznie bardziej odpowiada naszym potrzebom i wyobrażeniom. Wypielegnowany park rekreacyjny z obcymi dla naszej flory gatunkami drzew i krzewów, z kwietnikami, niekiedy utworzonymi ze sztucznych kwiatów jest bezpieczniejszy i barwniejszy niż prawdziwy las. Inaczej wygląda to w stosunku do prawdziwych turystów, dla których las, czy też krajobraz, to nie tylko faktura i struktura, nie tylko jego zawartość mityczna, lecz i pewna doza niepewności (*insecuritas*) - szczególnie ich pociągająca. Niepewność jest zjawiskiem psychologicznym, stale zresztą towarzyszącym turystyce. Pytanie "jak tam naprawdę jest, czy będzie?" w kontaktach z przyrodą lub innymi ludźmi nadaje turystyce swoisty urok.

7.5. Województwo Kujawsko – Pomorskie (ogólna charakterystyka)

Powstanie woj.

Jednostka podziału administracyjnego powołana ustawą z dnia 24 lipca 1998 roku wprowadzającą trójstopniowy podział państwa na gminy, powiaty i województwa powstało z połączenia dotychczasowych województw: toruńskiego, bydgoskiego (bez miasta Chojnice oraz gmin: Brusy, Grodziczno, Kurzętnik i Nowe Miasto Lubawskie) i włocławskiego.

Struktura – stan początkowy

Obecne województwo jest podzielone administracyjnie na:

- 19 powiatów ziemskich i 4 miasta na prawach powiatu;
- 144 gminy, z czego: 17 miejskich, 34 miejsko – wiejskich i 93 wiejskie.

Na obszarze województwa znajduje się:

- 51 miast, z czego: 4 stanowią gminy miejskie na prawach powiatu, 13 gminy miejskie, a pozostałe 34 są siedzibami gmin miejsko – wiejskich;
- 3569 miejscowości wiejskich (w tym 2227 sołectw).

Powiat włocławski ma najwięcej gmin [13], najwięcej miejscowości wiejskich [437] i najwięcej sołectw [274]. Najmniej gmin [po 4] znajduje się na obszarze powiatów: mogileńskiego i sępoleńskiego. Najmniej miejscowości wiejskich [81] i sołectw [52] znajduje się w powiecie wąbrzeskim.

Największe miasta województwa kujawsko – pomorskiego: Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz, a także Świecie i Chełmno są położone wzdłuż Wisły.

Województwo jest 10 pod względem powierzchni spośród nowo utworzonych. Powierzchnia – 17969,7 km² stanowi 5,7 % ogólnego obszaru Polski. Największe obszarowo powiaty to: świecki 1472,7 km² i włocławski – 1472,3 km²; najmniejszy z powiatów ziemskich – aleksandrowski o powierzchni 475,7 km².

Warunki naturalne

Województwo położone w obrębie dwóch podstawowych jednostek geograficznych – Pasa Wielkich Dolin i Pojezierzy, występują tu fragmentarycznie mniejsze jednostki podziału fizjograficznego, zwane makroregionami, a mianowicie: Pojezierze Południowo - pomorskie, Dolina Dolnej Wisły, Pradolina Toruńsko – Eberswaldzka, Pojezierze Chełmińsko – Dobrzyńskie i Pojezierze Wielkopolskie. Osiami geograficznej struktury przestrzennej obszaru są: równoleżnikowa Pradolina Wisły – Noteci i południkowa Dolina Dolnej Wisły. Warunki wodne są unikatowe w skali kraju, przebiega tu, bowiem główny dział wodny Polski: Wisła – Odra. Główne rzeki regionu: Wisła, Noteć – dopływ Odry oraz Brda – dopływ Wisły tworzą ciągi hydrologiczne integrujące byłe województwa: bydgoskie, toruńskie i włocławskie w jeden region.

Wśród wielkiej liczby jezior jest pięć dużych zbiorników wodnych o znaczeniu wielofunkcyjnym: jezioro Gopło, Zalew Koronowski, jezioro Chełmińskie oraz zbiorniki: pakoski i włocławski. Na obszarze województwa rozprzestrzeniają się liczne tereny prawnie chronione ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe, są to: Park Narodowy Bory Tucholskie, parki krajobrazowe: Brodnicki, Gostyniński – Włocławski, Górzniński – Lidzbarski, Nadgoplański, Doliny Dolnej Wisły, Tucholski, Welski, Wdecki i Zaborski, a także rezerваты i liczne pomniki przyrody.

Warunki klimatyczne na obszarze są zróżnicowane. W północnej części województwa zima bywa dłuższa niż w południowej, a roczna suma opadów wynosi ok. 600 mm. Na południu klimat jest nieco cieplejszy i mniej wilgotny – lato trwa ponad 90 dni i jest dłuższe od zimy, a roczna suma opadów wynosi ok. 450 mm.

Zróżnicowanie krajobrazu, warunków klimatycznych i glebowych, charakterystyczne dla regionu kujawsko – pomorskiego, jest bardzo korzystnym stanem w znaczeniu prospektywnym, sprzyjającym wszechstronnemu rozwojowi zarówno rolnictwa jak i przemysłu, a także budowaniu atrakcyjnego zaplecza turystycznego.

Ludność

W połowie 1998 roku na obszarze tworzącym aktualnie województwo kujawsko – pomorskie zamieszkiwało ponad 2 098 tys. osób, co stanowiło 5,4 ogółu ludności Polski. Pod względem liczby ludności kujawsko - pomorskie plasuje się na 10 miejscu wśród 16 nowo powstałych województw.

Gęstość zaludnienia – 117 osób na km² jest nieco mniejsza od średniej w kraju [124 osoby]. Przy wysokiej przeciętnej gęstości zaludnienia w czterech powiatach grodzkich – 1881 osób na km², w powiatach ziemskich średnia ta wynosi zaledwie 73, przy czym różnice w gęstości zaludnienia w poszczególnych powiatach mieszczą się w granicach od 44 osób na km² w powiecie tucholskim do 138 w powiecie inowrocławskim.

Kobiety stanowią 51,5 % ogółu ludności województwa, przy czym większy stopień feminizacji – 52,8% notujemy w powiatach grodzkich. W powiatach ziemskich kobiety stanowią 50,7 % ogółu ludności.

Ludność zamieszkała w 51 miastach województwa kujawsko – pomorskiego stanowi 62,1 % całej ludności województwa. Największe miasta to: Bydgoszcz [ponad 386 tys. mieszkańców], Toruń [206 tys.], Włocławek [ponad 123 tys.], Grudziądz [prawie 103 tys.] oraz Inowrocław [ponad 79 tys.]. Najmniej mieszkańców liczą Lubień Kujawski - 1413 i Górzno – 1417.

W strukturze wiekowej ludności województwa dominuje grupa w wieku produkcyjnym stanowiąca 59,7 % ogółu ludności, 27,1 % to ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowi 62,5 %, podczas gdy w powiatach ziemskich 57,9 %.

Wybrane informacje dotyczące płci i struktury wieku ludności województwa na tle kraju przedstawiają się następująco:

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Kobiety w % ogółu ludności	51,5	51,4
Ludność w wieku przedprodukcyjnym w % ogółu ludności	27,1	26,3
Ludność w wieku produkcyjnym w % ogółu ludności	59,7	59,5
Ludność w wieku produkcyjnym w % ogółu ludności	13,2	14,8

Przyrost naturalny ludności na 1000 mieszkańców charakteryzuje się dla województwa wskaźnikiem 1,6 tj. wyższym od średniego w kraju 0,9. Niski wskaźnik przyrostu naturalnego notują powiaty grodzkie (w Bydgoszczy i Grudziądzu jest on ujemny, wynosi odpowiednio: - 0,5 i - 0,8), a wyższy powiaty ziemskie. Wśród tych ostatnich wysokim poziomem przyrostu naturalnego wyróżniają się powiaty: wąbrzeski (4,6), sępoleński (4,5), toruński (4,3), golubsko - dobrzyński (4,2) i lipnowski (4,1).

O rozwoju demograficznym województwa i wysokiej lokacie wskaźnika w kraju (7) decydują, zatem powiaty ziemskie.

Migracje - ruch wędrowny ludności województwa charakteryzowało w 1998 roku ujemne saldo migracji. Odpływ ludności przewyższał o 1201 osób napływ z innych regionów i z zagranicy. Dodatnie saldo migracji zanotowano jedynie w Toruniu oraz w powiatach ziemskich: aleksandrowskim, bydgoskim, świeckim i toruńskim.

Gospodarka

Na 10 tysięcy mieszkańców województwa przypadają 633 firmy. Ten sam wskaźnik dla Polski wynosi 672. Działalność podmiotów koncentruje się wokół dużych ośrodków miejskich, 53,2 % podmiotów usytuowanych jest w powiatach grodzkich, w tym 27,1 % w Bydgoszczy.

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON na obszarze województwa kujawsko - pomorskiego, w końcu 1998 roku w liczbie prawie 133 tys. stanowiły 5,1 % podmiotów zarejestrowanych w kraju.

Inwestycje, środki trwałe.

Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w mln zł - 2493,5.

Wartość brutto środków trwałych w gospodarce narodowej (ceny bieżące):

w mln zł - 55649,6;

w tym wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach - 25418,9.

Stopień zużycia środków trwałych w przedsiębiorstwach w % - 44,7.

Przemysł

Produkcja sprzedana (ceny bieżące):

-ogółem w mln zł - 19222,7;

-w tym sektor prywatny w % - 78,8;

-na jednego mieszkańca w zł - 9158;

Produkcja ważniejszych wyrobów:

-sól w tys. ton - 3113,6;

-włókna syntetyczne w tys. ton - 55,3;

-papier w tys. ton - 480,5;

-tłuszcze roślinne konsumpcyjne w tys. ton - 128,9;

-cukier w tys. ton - 338,0;

-rowery (bez dziecięcych) w tys. sztuk - 110,2;

-wyroby pończosznicze w mln par - 23,2;

-odbiorniki radiofoniczne w tys. szt. - 13,6;

-cement w tys. ton - 1088,0;

-masło w tys. ton 10,0;

-mleko w tys. hl - 678,5;

-piwo w tys. hl - 436,7.

Rozmieszczenie podmiotów gospodarczych w województwie ilustruje zestawienie:

Powiaty	Podmioty gospodarcze		
	ogółem	w odsetkach	na 10 tys. ludności
Ogółem	132 840	100,0	633
Powiaty grodzkie	70 670	53,2	864
Bydgoszcz	35 927	27,1	930
Grudziądz	5 659	4,3	550

Toruń	18 130	13,7	881
Włocławek	10 954	8,3	888
Powiaty ziemskie	62 170	46,8	486
Aleksandrowski	3 345	2,5	589
Brodnicki	3 672	2,8	486
Bydgoski	5 137	3,9	613
Chelmiński	2 735	2,1	513
Golubsko – Dobrzyński	2 388	1,8	525
Grudziądzki	1 204	0,9	308
Inowrocławski	8 639	6,5	509
Lipnowski	3 034	2,3	441
Mogileński	2 017	1,5	425
Nakielski	4 140	3,1	489
Radziejowski	2 105	1,6	474
Rypiński	2 204	1,7	481
Sępoleński	1 845	1,4	441
Świecki	4 489	3,4	450
Toruński	3 990	3,0	494
Tucholski	2 304	1,7	483
Wąbrzeski	1 717	1,3	478
Włocławski	3 460	2,6	395
Żniński	3 745	2,8	523

W 1998 r. z ogólnej liczby podmiotów 81,8 % przypadło na zakłady osób fizycznych, 5400 jednostek stanowiły spółki prawa handlowego, 1077 spółdzielnie, a 190 przedsiębiorstwa państwowe.

Liczba pracujących poza rolnictwem indywidualnym, bez jednostek osób fizycznych i spółek cywilnych zatrudniających 5 i mniej osób, to w województwie kujawsko – pomorskim ponad 481,6 tys.-około 5,1 % pracujących w Polsce. Najwięcej pracujących skupiają powiaty grodzkie – 266,1 tys. Spośród powiatów ziemskich najwięcej osób pracuje w inowrocławskim, świeckim i bydgoskim, najmniej w powiatach wąbrzeskim i radziejowskim.

Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadło w województwie w 1998 r. 10,6 zarejestrowanych bezrobotnych [16,3], najniższy [nie licząc Bydgoszczy i Torunia] w powiatach ziemskich: bydgoskim (8,1) i toruńskim (9,9).

Rolnictwo

Województwa według danych Powszechnego Spisu Rolnego, w czerwcu 1996 r. na obszarze obecnego województwa kujawsko – pomorskiego było prawie 91 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych i ponad 44 tys. działek rolnych. Najwięcej gospodarstw istniało w powiecie włocławskim – 9971 oraz w powiecie: świeckim, inowrocławskim i brodnickim. Najwięcej indywidualnych gospodarstw rolnych o dużej powierzchni (powyżej 50 ha użytków rolnych) występowało w powiatach żnińskim i nakielskim.

Woj. charakteryzuje wysoki stopień rozwoju, wynikający m.in. ze zróżnicowanych warunków klimatycznych i glebowych. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 1164,2 tys. ha. W 1998 r. stanowiły one 64,6 % ogólnej powierzchni województwa. grunty orne zajmowały 56,2 % powierzchni, sady 0,7 %, łąki i pastwiska 7,7 %. Znacznie wyższy udział użytków rolnych niż średni wojewódzki mają powiaty: radziejowski – 86,1 %, aleksandrowski – 82,1 %, wąbrzeski – 81,1 % i chelmiński – 80,2 %.

Około 22,3 % powierzchni województwa zajmują lasy i grunty leśne, przy czym największą lesistość mają powiaty położone w północnej jego części: tucholski, świecki i bydgoski.

Zwierzęta gospodarskie w tys sztuk:

-bydło – 474,8;

-w tym krowy – 195,5;

-trzoda chlewna – 188,8;

-w tym lochy – 19,2;

Ciągniki w tys. sztuk:

-w tym w gospodarstwach indywidualnych – 79,7.

Skup płodów rolnych:

-zbóż podstawowych w tys. ton – 424,7;

-ziemniaki w tys. ton – 195,5;

-żywna rzeźnego w przeliczeniu na mięso w tys. ton – 178,7;

-mleka w tys. litrów – 460994;

-jaja w tys. szt. – 2697.

Infrastruktura – warunki życia ludności.

Zasoby mieszkaniowe nowego województwa to ponad 620 tys. mieszkań. Liczba mieszkań klasyfikuje woj. na 9 miejscu w kraju. Wskaźnik określający liczbę osób na 1 mieszkanie wynosi dla województwa 3,34, wobec 3,26 w kraju.

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wynosi 58,9 m² i jest mniejsza od przeciętnej w Polsce o 2 m². W powiatach grodzkich powierzchnia ta jest o około 10 m² mniejsza niż przeciętna w powiatach ziemskich. Najwyższy wskaźnik zagęszczenia (liczba osób w jednym mieszkaniu) notuje się w powiecie golubsko – dobrzyńskim – 4,42, a najniższy w Toruniu – 2,89.

Informacje dotyczące zasobów mieszkaniowych, prezentujące województwo na tle kraju przedstawiają się następująco:

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Mieszkania w tys.	620	11613
Mieszkania na 1000 ludności	295,7	300,4
Mieszkania stanowiące własność gminy w % ogółem	12,2	14,0
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	58,9	60,9
Przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę w m ²	17,8	18,6

W 1998 r. oddano do użytku na obszarze województwa kujawsko – pomorskiego ogółem 4 592 mieszkania o łącznej powierzchni użytkowej 358,5 tys. m². Najwięcej, bo 1273 mieszkania przekazano w Toruniu, najmniej, bo 24 mieszkania przekazano do użytku w powiecie grudziądzkim.

Długość rozdzielczej sieci wodociągowej liczy w województwie kujawsko – pomorskim 16152 km, co kwalifikuje woj. do czołówki krajowej (4 miejsce). Długość sieci kanalizacyjnej to 2277 km (8 miejsce w kraju).

W 1998 roku w gospodarstwach domowych zużyto przeciętnie na 1 mieszkańca 41,2 m³ wody. Najwięcej, bo 61,8 m³ zużyto przeciętnie na 1 mieszkańca - odnotowano w Toruniu, a z powiatów ziemskich, w aleksandrowskim – 50,6 m³, najmniejsze natomiast zużycie było w powiecie tucholskim – 21,2 m³ na osobę.

W 1998 roku na obszarze województwa kujawsko – pomorskiego notowano nieźle – przyjmując za punkt odniesienia dane krajowe – rozwinięta sieć dróg gminnych i lokalnych. Łączna długość dróg to 13010 km: 31,6 % z nich posiada nawierzchnię twardą.

Sieć sklepów w województwie w 1998 r. liczyła 24 923 jednostki. W powiatach grodzkich kształtowała się ona na poziomie od 121 sklepów na 10 tys. ludności w Grudziądzu do 155 we Włocławku; w powiatach ziemskich natomiast w granicach od 65 w powiecie grudziądzkim do 117 w powiecie żnińskim.

Na 1 tys. ludności województwa w 1998 roku przypadało 185 abonentów telefonii przewodowej. Najwięcej, bo 306 abonentów było w powiecie grodzkim w Bydgoszczy, a wśród powiatów ziemskich – w powiecie sępoleńskim (164). Najmniej abonentów na 1 tys. mieszkańców zanotowano w powiecie grudziądzkim (67).

Wybrane informacje prezentujące województwo na tle kraju przedstawiają się następująco:

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Drogi gminne i lokalne miejskie na 100 km ²	72,4	59,5
Sklepy na 10 000 ludności	117	110
Abonenci telefonii przewodowej na 1000 ludności	185	194

Nauczanie dzieci i młodzieży prowadziły w roku szkolnym 1997/98 w woj.: 1034 szkoły podstawowe, 88 liceów ogólnokształcących oraz 367 średnich szkół technicznych i zawodowych. Placówki te gromadziły łącznie 395 tysięcy uczniów. W 1997 r. ukończyło je: ponad 35 tys. absolwentów szkół podstawowych, prawie 8 tysięcy absolwentów liceów ogólnokształcących i ponad 21 tys. absolwentów szkół technicznych i zawodowych.

W powiatach grodzkich zamieszkałych przez 39,0 % ogółu ludności województwa działa 14,0 % ogólnej liczby szkół podstawowych, 54,6 liceów ogólnokształcących oraz 43,0 % szkół technicznych i zawodowych.

Ochrona zdrowia w końcu 1997 r. działały w województwie kujawsko – pomorskim 32 szpitale z 9,7 tys. łóżek. Najwięcej szpitali czynnych jest w dużych miastach, w Bydgoszczy (7) i Toruniu (4). Ambulatoryjną opiekę zdrowotną zapewniały 302 przychodnie, z czego większość zlokalizowana jest w dużych miastach: w Bydgoszczy – 79 placówek, w Toruniu – 59 i we Włocławku – 35. W 1997 r. w służbie zdrowia województwa pracowało 3 628 lekarzy, 675 lekarzy stomatologów i 10 082 pielęgniarek. Na 10 tys. ludności stanowi to odpowiednio: 17,3, 3,2 oraz 48,1 pielęgniarek. Największe wskaźniki zatrudnienia lekarzy i lekarzy

stomatologów notuje Toruń, a pielęgniarek Bydgoszcz.. Wśród powiatów ziemskich wysoki wskaźnik zatrudnienia lekarzy i pielęgniarek notują ośrodki sanatoryjne: Inowrocław, Ciechocinek oraz Świecie, skupiające lecznictwo specjalistyczne.

Informacje prezentujące województwo na tle kraju są następujące:

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10000 ludności	46	54
Lekarze na 10 000 ludności	17,3	21,4
Lekarze stomatolodzy na 10 000 ludności	3,2	4,1

Sprzedają leków w 1998 roku zajmowało się 420 **aptek i punktów** aptecznych I typu. Na jedną aptekę i punkt apteczny przypadało w województwie 4 995 osób.

Opieką społeczną objętych było ponad 131 tys. osób – najwięcej w Bydgoszczy i Włocławku.

W końcu 1998 roku działało w woj. 498 **bibliotek publicznych** (5,4 % działających w Polsce). Na 1000 mieszkańców przypadało 3696 woluminów (średnia dla Polski - 3514). Z bibliotek korzystało w ciągu roku ponad 372 tys. osób.

Spośród 674 stałych kin czynnych w Polsce, w województwie kujawsko – pomorskim działalność prowadziły 32 kina, z czego 5 w Bydgoszczy.

W 1998 działało na obszarze województwa 401 obiektów turystycznych, w tym 56 hoteli. Województwo zapewnia urozmaiconą ofertę form czynnego wypoczynku w kilkunastu atrakcyjnie położonych miejscowościach. Walory turystyczne powiatów określa liczba osób korzystających z noclegów. Jest ona najwyższa w powiatach: aleksandrowskim, brodnickim, bydgoskim, inowrocławskim, mogileńskim, świeckim, tucholskim i żnińskim.

Budżety gmin województwa kujawsko – pomorskiego dysponowały w 1997 r. ponad dwu miliardowym budżetem. Dochody gmin woj. stanowiły ok. 5,1 % dochodów wszystkich gmin w Polsce. Wielkość dochodów klasyfikowała województwo na 8 miejscu w kraju.

Dochody poszczególnych gmin są bardzo zróżnicowane. Gminy o najwyższych dochodach jest Bydgoszcz (411 113, 4 tys. zł), o najniższych – gmina Nieszawa w powiecie, aleksandrowskim (1 969,9 tys. zł). W 1997 na jednego mieszkańca województwa przypadało 955 zł gminnych dochodów (w Polsce średnio 1 022 zł). Najwyższe dochody – 1.287 zł zanotowano w Grudziądzu, najniższe – 765 zł w gminach powiatu aleksandrowskiego.

Dochody własne będące wpływami m. innymi z podatków: rolnego, od nieruchomości i środków transportu stanowiły w województwie kujawsko – pomorskim 30,8 % dochodów gmin.

Do gmin o najwyższym udziale dochodów własnych w dochodach ogółem należą:

- Barcin – 70,3 %.
- Białe Błota – 47,8 %.
- Świecie – 46, 2 %.
- Wielka Nieszawka – 46,1 %.

Najniższe dochody własne uzyskiwały gminy: Bobrowniki (9,3 %) i Nieszawa (16,8 %).

Ocena udziału dochodów własnych w dochodach ogółem na poziomie powiatów wskazuje znacznie mniejsze ich zróżnicowanie: od 43,1 % w powiecie żnińskim do 21,8 % w powiecie lipnowskim.

Wydatki gmin województwie kujawsko – pomorskim zamknęły się kwotą ponad 2086 mln zł. Średnie wydatki na mieszkańca województwa to 995 zł (najwyższe – 1299 zł w Toruniu, najniższe – 558 zł w gminie Radziejów). Z ogólnej kwoty wydatków, 38,7 % przeznaczono na oświatę i wychowanie, 19,8 % na gospodarkę komunalną, a 19,6 % na ochronę zdrowia i opiekę społeczną. Udział wydatków inwestycyjnych w ogólnych wydatkach gmin stanowił w województwie 20,1 % (średnia krajowa – 23,5 %). Największy udział wydatków inwestycyjnych w ogólnej kwocie wydatków zanotowano w Toruniu – 28,5 % i w gminach powiatu chełmińskiego – 28,3 %, najniższy – 12,1 w gminach powiatu mogileńskiego.

Województwo kujawsko- pomorskie na tle kraju w 1998 r.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska	Województwo	
			udział w kraju w %	lokata
Powierzchnia w km ²	17970	312685,0	5,7	10
Ludność w tys. (stan w dniu 31 XII)	2098,0	38660,0	5,4	10
-w tym ludność miejska w %	62,1	61,9	x	8
-na 1 km ²	117	124	x	8
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,6	0,9	x	7
Pracujący w tys.	481,6	9355,4	5,1	8
-w tym w przemyśle i budownictwie	213,0	4029,2	5,3	7
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON	132 840	2599039,0	5,1	8

Przedsiębiorstwo Usług i Inicjatyw Gospodarczych „SZKUTA” S.A. w Toruniu

-w tym spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego	873	32942,0	2,7	10
Zasoby mieszkaniowe zamieszkałe w tys.	620,4	11612,8	5,3	9
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ²	17,8	18,6	x	12
Użytki rolne w % powierzchni ogólnej	64,6	59,0	x	4
Lasy w % powierzchni ogólnej	22,3	28,4	x	13
Zwierzęta gospodarskie na 100 ha użytków rolnych w szt.:				
-bydło	39	39	x	8
-trzoda chlewna,	169	97	x	2
Drogi gminne i lokalne miejskie o twardej nawierzchni w km,	4117	84802	4,9	9
Sklepy w tys.	24,5	424,4	5,8	7
Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia	60,7	81,7	x	16
Szkoły w roku szkolnym 1997/98:				
-podstawowe	1034	18431	5,6	9
-licea ogólnokształcące	88	1824	4,8	10
-techniczne i zawodowe	427	8138	5,3	10
-wyższe	6	236	2,5	13
Liczba ludności na jednego:				
-lekarza	578	468	x	15
-lekarza stomatologa	3108	2453	x	16
-aptekę	5338	5266	x	10
-łóżko w szpitalach ogólnych	217	184	x	15
Miejsca noclegowe w obiektach turystycznych w tys.	27,3	757,8	3,6	10
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł.	955	1022	x	10

7.6.Kształcenie na poziomie gminy.

Jednym z podstawowych czynników warunkujących rozwój społeczno gospodarczy gminy, praktycznie we wszystkich jego aspektach, jest podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców. Głównym założeniem tej idei jest przystosowanie społeczeństwa do funkcjonowania w bardzo dynamicznej, podlegającej szybkim zmianom rzeczywistości społeczno gospodarczej, w której o pozycji społecznej i statusie materialnym mieszkańców decydują ich kwalifikacje, umiejętność ich szybkiego poszerzania i dostosowywania do potrzeb rynku pracy.

Dotychczas funkcjonujący system szkolnictwa, ale jednocześnie panujące do końca lat 80-tych uwarunkowania rynku pracy, preferowały zupełnie odmienny stan i rodzaj kwalifikacji pracowników - wąską specjalizację umiejętności, duży udział wykształcenia zasadniczego zawodowego, brak konieczności uzupełniania lub podnoszenia kwalifikacji. Rozpowszechnienie tego modelu wśród dużej części społeczeństwa, jest jedną z głównych przyczyn utrzymującego się wysokiego bezrobocia.

Działania w sferze podnoszenia kwalifikacji i poziomu wykształcenia wymagają z jednej strony głębokiej restrukturyzacji systemu szkolnictwa wszystkich szczebli, a jednocześnie warunkiem ich powodzenia jest zaistnienie w społeczeństwie, szczególnie w pokoleniach w średnim i starszym wieku, przekonania o konieczności ustawicznego kształcenia.

Jednym z podstawowych działań, które należy podjąć jest restrukturyzacja kierunków nauczania w szkołach średnich oraz rozwój szkół maturalnych. Wśród spodziewanych efektów tych działań, jest przede wszystkim zlikwidowanie kierunków nauczania nie przydatnych na lokalnych i powiatowych rynkach pracy, czyli zlikwidowanie „kształcenia bezrobotnych”. Bardzo ważnym efektem restrukturyzacji powinno być także przekształcenie części szkół w szkoły maturalne, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie - pośrednio przyczyni się to do zwiększenia udziału osób z wykształceniem średnim i wyższym. Jest to szczególnie istotne w ośrodku gminnym, gdzie szkoła zasadnicza zawodowa była jedyną szkołą ponadpodstawową. Reforma ustrojowa nadała samorządom powiatowym prawo do kształtowania takich rodzajów szkół i kierunków nauczania, które samorzady uznają za optymalne dla rozwoju lokalnego.

Niezwykle istotnym aspektem reformy szkolnictwa jest stworzenie młodzieży wiejskiej szans łatwiejszego, niż dotychczas dostępu do szkół średnich i wyższych, a jednocześnie stworzenie możliwości uzyskania lub podniesienia kwalifikacji zawodowych dorosłym mieszkańcom obszarów wiejskich. Niski poziom wykształcenia ludności związanej z rolnictwem (około połowa posiada wykształcenie tylko podstawowe lub nie posiada wykształcenia) jest podstawową barierą restrukturyzacji gospodarczej wsi i rozwoju działalności pozarolniczych. Brak kwalifikacji uniemożliwia podjęcie jakiegokolwiek pracy poza rolnictwem i skazuje na egzystencję w bardzo złych warunkach ekonomicznych.

Jednym z celów rozwoju szkolnictwa na terenie gminy jest stworzenie młodzieży wiejskiej możliwości do swobodnego wyboru kierunku kształcenia przy założeniu, że koszty nauki oraz dostęp do szkół będzie porównywalny z notowanym w miastach. Oznacza to, że sieć szkół powinna być na tyle gęsta (lub należy stworzyć system dofinansowania kształcenia), by koszty kształcenia w szkołach publicznych nie stanowiły bariery do uzyskania wykształcenia. Poprzez upowszechnienie wykształcenia średniego, młodzieży wiejskiej